

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

na téma

Portugalský režim Estado Novo

Jméno: Lucie

Příjmení: Horčíčková

Ročník: 3.

Akademický rok: ZS/LS 2010/2011

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Místo a datum vypracování/odevzdání: Praha 27. 4. 2011

Autor práce: Lucie Horčíčková

Vedoucí práce: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Oponent práce: .....

Datum obhajoby: .....

Hodnocení: .....

Vlastní text práce bez titulní strany, prohlášení, anotací, příloh, seznamu literatury a schválených tezí má celkem 12.514 slov, 92.831 znaků s mezerami a celkem 54 normostran.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu uvedené v Seznamu literatury a zdrojů.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne .....

Horčíčková Lucie

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své konzultantce PhDr. Ladě Šušlíkové, PhD. za cenné rady a pomoc poskytnutou při bakalářské práci.

Bibliografický záznam

Horčíčková, Lucie. *Portugalský režim Estado Novo*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2010/2011 Počet s. 62. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Anotace

Bakalářská práce „*Portugalský režim Estado Novo*“ pojednává o Portugalské imperiální říši od vzniku první republiky v roce 1910 až do pádu režimu v roce 1974. Popisuje vývoj během 20. let 20. století až k vojenskému převratu v květnu 1926, kdy byla v Portugalsku nastolena vojenská diktatura. Během období vojenské diktatury se ministrem financí stal António de Oliveira Salazar, ten byl v roce 1932 jmenován ministerským předsedou Portugalska. António Salazar zavedl ústavou 1933 autoritářský režim tzv. Nový stát (*Estado Novo*). Hlavními pilíři Nového státu byly nacionalismus, církve, korporativismus, armáda a tajné policie PIDE. Práce se zabývá postojem Nového státu k zahraniční politice (španělské občanské válce, druhé světové válce a k Československu) a zároveň vnitropolitickým vývojem, který vyústil v Karafiátovou revoluci (*Revolução dos Cravos*) v roce 1974.

Annotation

Bachelor thesis „*Portugal regime Estado Novo*“ deals with Portugal Empire from the foundation of republic in 1910 to downfall of Portugal Empire in 1974. It describes the twenties years of 20th century and the military coup in May 1926, when the military dictatorship began. Salazar became the Minister of Finance and in 1932 became the Prime Minister of Portugal. Through the constitution of 1933 Salazar

instituted an authoritarian regime, so –called The New States. The main pillars of regime were nationalism, church, corporativism, army and secret policy PIDE. Bachelor thesis deals with foreign policy of the New States and also with inner political situation, which ended in carnation revolution in 1974.

Klíčová slova

Portugalsko, *Estado Novo*, António de Oliveira Salazar, Ústava 1933, autoritářský režim, korporativismus, Marcello Ceatano, Karafiátová revoluce 1974

Keywords

Portugal, New State, Salazar, Constituion of 1933, corporativismus, authoritarian regime, Marcello Ceatano, Carnation revolution 1974

Obsah

1. Úvod	3
2. Období portugalské republiky	7
2. 1. První léta republiky	7
2. 2. Od první světové války k vojenskému převratu	9
2. 3. Vojenská diktatura	10
3. <i>Estado Novo</i> – charakteristika režimu	12
3. 1. António de Oliveira Salazar a jeho nástup k moci	12
3. 2. Ústava roku 1933	14
3. 2. 1. Ústavní reforma 1933	14
3. 2. 2. Portugalský stát	15
3. 2. 3. Výkonná moc	16
3. 2. 4. Zákonodárná moc	18
3. 2. 5. Speciální orgán	19
3. 3. Definice režimu	19
3. 4. Hlavní pilíře diktatury	24
3. 4. 1. Církev	24
3. 4. 2. PIDE	25
3. 4. 3. Armáda	27
3. 5. Porovnání typických znaků politických režimů v Portugalsku, Španělsku, Itálii a Německu	29
4. Zahraniční vztahy <i>Estado Novo</i>	34
4. 1. Vztahy s Evropou	34
4. 2. Vztahy se Španělskem během španělské občanské války	36
4. 3. Vztahy s Československem	37
5. Krize <i>Estada Nova</i>	39

5. 1. Nepokoje v Portugalském impériu.....	39
5. 1. 1. Počátek dekolonizačních snah	39
5. 1. 2. Prezidentské volby v roce 1958	40
5. 1. 3. Izolace Portugalska	41
5. 2. Odchod Salazara a jeho smrt.....	43
5. 3. Nástup Marcela Caetana a cesta ke Karafiátové revoluci	44
5. 3. 1. Očekávané změny	44
5. 3. 2. Volby 1969.....	45
5. 3. 3. Karafiátová revoluce	46
5. 4. Přejchod k demokracii.....	48
6. Závěr.....	51
7. Summary	54
Seznam literatury a zdrojů	55
Seznam zkratek	62

1. Úvod

Téma mé práce je režim *Estado Novo* neboli Nový stát, který je jedním z nejspornějších období portugalských dějin.

V roce 1910 byla v Portugalsku vyhlášena první portugalská republika, která však nedokázala překonat sociální a ekonomické problémy nově vzniklého státu. Mimo jiné z důvodu problematického fungování režimu došlo v roce 1926 k vojenskému převratu, kterým byla nastolena druhá portugalská republika. V nově vytvořené vládě pak získal pozici ministra financí António de Oliveira Salazar, tedy budoucí hlavní reprezentant portugalského nedemokratického systému. V roce 1932 byl Salazar jmenován ministerským předsedou a započal přípravu nové ústavy, která měla od základů přetvořit stávající státní zřízení. Hlavním představitelem Nového státu byl premiér António de Oliveira Salazar, ačkoli podle ústavy byl hlavou státu prezident volený na sedmileté funkční období.

Tento tzv. Nový stát neboli *Estado Novo* je datován od schválení nové ústavy (*Política da República Portuguesa de 1933*), tj. od 11. dubna 1933 do 25. dubna 1974, kdy byl ukončen tzv. Karafiátovou revolucí (*Revolução dos Cravos*), tedy nekrvavým převratem nižších levicových důstojníků.

Salazarovo Portugalsko vykazuje řadu rysů nedemokratického režimu. Například zde byla povolena pouze jedna politická strana Národní Unie (*União Nacional*, UN), byla omezena občanská práva, byla zavedena cenzura, důležitou roli hrály represivní složky, nebyla připuštěna politická opozice a její příslušníci byli pronásledováni. Došlo i k porušení právního státu. Z tohoto důvodu bývá tento režim označován za fašistický, ale ve srovnání s jinými nedemokratickými režimy například Mussoliniho Itálií a Hitlerovým Německem najdeme mnoho rozdílů, které zařazení Salazarova Nového státu k fašistickým režimům vyvrací.

Portugalský autoritářský režim, jehož hlavním mottem bylo „*Deus, Pátria e Família*“ (tj. „Bůh, vlast a rodina“), byl založen na

nacionalismu až patriotismu, konzervatismu, církvi, korporativismu a silném postavení rodiny, přičemž dohled nad základními principy byl vykonáván pomocí armády a tajné policie.

Režim úspěšně překonal druhou světovou válku, kdy společně se Španělskem zůstal neutrálním státem, i poválečná desetiletí, aniž by Salazarova pozice výrazně oslabila. V 60. letech 20. století se však začaly projevovat ekonomické problémy zaostalé země a snahy portugalských kolonií získat na impériu nezávislost. V roce 1968 musel ze zdravotních důvodů Salazar odstoupit ze své funkce a novým ministerským předsedou byl jmenován Marcelo Caetano, kterému se nepodařilo vzniklé problémy vyřešit. Problémy v portugalském impériu vyústily v nekrvavý převrat levicových důstojníků v tzv. Karafiátovou revoluci dne 25. dubna 1974 a v pád Nového Státu.

Dané téma jsem zvolila z důvodu jeho velké specifičnosti, a to z více úhlů pohledu. Ač bývá tento režim označován jako fašistický či minimálně fašizující, velmi se odlišuje od jiných evropských zemí, které jsou do této kategorie taktéž zařazovány (např. Mussoliniho Itálie). Nedošlo k jeho hluboké diskreditaci vně státu, což je vidět například v neutrálním či minimálně ambivalentním postoji západních velmocí, i uvnitř, což lze doložit kladným vztahem velké části portugalské populace ve vztahu k režimu a zejména vůči osobě diktátora Antónia de Oliveiry Salazara, který byl symbolem Nového státu a jde o dodnes uznávanou osobnost. O jeho oblíbenosti svědčí mimo jiné skutečnost, že v roce 2007 zvítězil v celonárodní anketě portugalské veřejnoprávní televize *Os Grandes Portugueses*, tedy jakési portugalské obdobě našeho projektu Největší Čech. Neobvyklé jsou i hlavní principy režimu a specificky pojímané hodnoty s ním spojené (konzervativní, katolické, rurální Portugalsko s důrazem na nacionalismus a snahou o zachování portugalské koloniální říše).

Ve své práci se budu zabývat analýzou systému, rozdělením moci dle ústavy a dle reality, jeho ideologií a hlavními pilíři. Budu se zabývat postojem Portugalska k důležitým historickým událostem

například ke španělské občanské válce či k druhé světové válce. Dále se budu věnovat zahraničním vztahům Portugalska a Československa během celého režimu.

Ve své práci bych chtěla analyzovat režim *Estado Novo*, definovat jeho charakteristiky, instituce a základní principy. A zároveň analyzovat vývoj událostí, které vedly k zániku režimu. Z metodologického hlediska se bude jednat o jednopřípadovou studii (tzv. vnitřní neboli konfigurativně-idiografickou studii, *intrinsic study*) nedemokratického režimu. Kromě analytického postupu budu používat i komparaci s jinými podobnými systémy.

Mezi hlavní otázky, na které budu hledat odpověď, budou například tyto. Jaká byla situace v Portugalsku ve dvacátých letech 20. století? Jaké byly důvody nastolení režimu *Estado Novo*? Jaké byly základní pilíře režimu? Jak se Portugalsko stavělo k mezinárodním událostem např. druhé světové válce či k občanské válce ve Španělsku? Jaký byl postoj Nového státu k dekolonizačnímu procesu? Jak se vyvíjela země za diktátorského režimu? Co vedlo k pádu režimu?

Hlavním zdrojem mé práce v kapitolách analyzující politický systém byla portugalská ústava 1933 (*Política da República Portuguesa de 1933*), ve vydání z roku 1971. Kromě původní ústavy jsem čerpala z oficiálních stránek portugalské vlády, portugalského parlamentu, ze stránky věnované osobě diktátora Antónia de Oliveiry Salazara a ze stránek lisabonské technické univerzity a nadace Maria Soarese, na kterých jsou zveřejněny například oficiální zprávy, výsledky voleb či revize ústavy. V historicky popisných částech jsem využívala anglických a českých překladů portugalských děl zabývajících se problematikou Nového státu nebo dějin Portugalska. Jedním z hlavních děl k tomuto tématu je kniha: *The Portugal of Salazar* od Michaela Derricka, která rozebírá ústavu, fungování korporativismu a srovnává portugalský režim s jinými státními zřízeními. Mezi další knihy, které se věnují období Nového státu, patří

například *Portugal: Fifty Years of Dictatorship* autora A. Figueireda nebo *European dictatorships, 1918 – 1945* od S. Lea. Obdobím *Estado Novo* se v českém prostředí zabývá zejména docent Jan Klíma z Univerzity Hradec Králové, z jehož děl jsem také vycházela.

Při psaní práce jsem musela čelit problémům s užíváním cizích názvů a vlastních jmen či pojmenování v češtině. Vždy jsem se snažila dohledat relevantní český termín odpovídající originálu, pokud jsem při hledání nebyla úspěšná, ponechala jsem původní název. Po konzultaci s vedoucí práce jsem se snažila co nejméně skloňovat původní názvy a jména, abych se vyvarovala jejich možnému zdeformování¹.

---

¹ Při vypracování práce jsem si nebyla jistá, zda mám psát název *Estado Novo* obyčejným písmem či kurzívou. Na doporučení vedoucí práce jsem se také rozhodla pro kurzívu, a to ze dvou důvodů. Za prvé jde o originální, nepřeložené pojmenování, za druhé jsem kurzívu použila ve svých tezích a nechtěla jsem se od nich odklonit z hlediska formálně-jazykové úpravy.

2. Období portugalské republiky

2. 1. První léta republiky

Poslední portugalská monarchie Sachsen-Coburg-Gotha-Braganza² se s blížícím koncem 19. století dostávala do stále větších sporů s portugalským lidem, který svou nespokojenost vyjadřoval množstvím stávek a revolt. Po nástupu krále Manuela II.³ v únoru 1908 se situace i přes jeho snahu o mírnější politiku neustále vyostřovala. [Derrick 1939: 35] Přívrženci republikánského hnutí se připravovali na státní převrat. K bojům o portugalskou budoucnost došlo během prvních říjnových dnů v srdci hlavního města Lisabonu. Republikáni vyhráli a král Manuel II. se svou rodinou musel uprchnout do Anglie. [Anderson 2000: 140 – 142]

Reakcí na útěk panovníka bylo vyhlášení portugalské republiky a ustavení prozatímní republikánské vlády dne 5. října 1910⁴. Portugalskou republiku uznala nejdříve Brazílie, posléze Velká Británie a jako poslední Francie⁵. Během prvního roku fungování republiky bylo vyhlášeno množství reforem – byly například zrušeny šlechtické rody, potvrzeny svobody občanů, přijata nová státní hymna a vlajka⁶. V dubnu roku 1911 byla uzákoněna odluka církve od státu, byl zabrán veškerý církevní majetek a arcibiskup z Bragy byl vyhnán ze země. Z toho důvodu přerušil Vatikán veškeré diplomatické vztahy s nově vzniklou portugalskou republikou. [Klíma 2007: 331] Jedním z nejdůležitějších dokumentů vydaných vládou byl dekret týkající se školství, který uzákonil povinnou školní docházku. V době založení republiky žilo v Portugalsku víc než 75 % negramotných obyvatel.⁷

---

² V roce 1836 si Marie II. da Glória z dynastie Braganza (vládla od roku 1640) vzala za druhého manžela vévodu Ferdinanda Augusta z rodu Sachsen-Coburg-Gotha.

³ Nastoupil na trůn po atentátu na krále Karla a jeho syna Luise Filipa.

⁴ <http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/APrimeiraRepublica.aspx>

⁵ Francií byla Portugalská republika uznána až 25. srpna 1911.

⁶ Vlajku používá Portugalsko dodnes. Ke státním symbolům viz WWW: <http://www.republica2010.com/instituicoes/instituicoes_simbolos.php>.

⁷ http://www.republica2010.com/sociedade/sociedade_educacao.php

V roce 1911 byl vydán nový volební zákon, který povoloval volit pouze gramotným mužům starším 21 let a negramotným otcům rodin.⁸ Portugalsko i nadále sužovaly nepokoje, stávky a demonstrace. Dne 19. června se na základě voleb⁹ sešlo Ústavodárné národní shromáždění a 21. srpna vyhlásilo ústavu¹⁰. Hlavou státu se stal prezident, který byl volen na 4 roky členy parlamentu. Prvním prezidentem portugalské republiky byl zvolen rektor univerzity v Coimbre Manuel de Arriaga¹¹. Legislativní moc náležela parlamentu složenému z poslanecké sněmovny a senátu. [Wheeller 1978: 77]

Ačkoli se republikánské vlády snažily zemi dovést ke stabilitě, situace v zemi se nadále zhoršovala. Velkým problémem pro republiku byly ekonomické potíže. Přestože bylo vydáno několik zákonů upravujících finanční záležitosti, neustále se prohlubovala ekonomická závislost na Velké Británii a neschopnost mladé republiky stát na svých vlastních nohou.¹²

Během krátké doby se utvořily základní politické strany: republikáni, demokraté, evolucionalisté¹³, monarchisté a později komunisté. Žádná z těchto stran si nedokázala udržet svou pozici hlavně kvůli neustálým konfrontacím uvnitř stran, které v několika případech skončily až odštěpením jejich části a utvořením nových politických subjektů. Už během prvních let republiky se monarchisté pokusili o dva státní převraty a znovunastolení monarchie, ale jejich snahy byly potlačeny.

---

⁸ <http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/APrimeiraRepublica.aspx>

⁹ První volby se konaly 28. května 1911.

¹⁰ <http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/APrimeiraRepublica.aspx>

¹¹ <http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=38>

¹² Závislost na Anglii trvala již od přelomu 17. a 18. století. V roce 1703 byla podepsána obchodní Methuenova smlouva. [Binková 2004: 59]

¹³ Evolucionalisté byli hlavní stranou liberálního tábora, vznikli v únoru 1912, myšlenkově se velmi přiblížili demokratické straně. V roce 1919 se spojili s unionisty a založili Stranu liberální. K politickým stranám v první republice blíže viz Castro Leal 2009.

2. 2. Od první světové války k vojenskému převratu

Po vypuknutí první světové války se Portugalsko drželo stranou dění v Evropě. Napomáhala tomu také španělská neutralita, která bránila bezprostřednímu ohrožení Portugalska. Problémem pro Portugalsko byla jeho zámořská území v Africe – Mosambik a Angola, která sousedila s německými koloniemi. Během prvních dvou let války se již tak ekonomicky špatná situace nadále zhoršovala, proběhlo mnoho stávek, demonstrací i povstání.¹⁴

Během roku 1915 bylo jasné, že vstup Portugalska do války se blíží. Na žádost Velké Británie v únoru 1916¹⁵ zabavilo Portugalsko německé a rakousko-uherské obchodní lodě kotvící v přístavech portugalské koloniální říše. V reakci na tuto událost Německo vyhlásilo (9. března 1916) Portugalsku válku a Rakousko-Uhersko přerušilo diplomatické styky. [Binková 2004: 90]

Vstup do války mělo na Portugalsko drtivý dopad – nedostatek elektrické energie, potravin a rychlý vzestup cen vyvolaly vlny stávek. Na konci roku 1917 se převratem k moci dostal Sidónio Pais¹⁶, který zrušil všechny dosud platné dekrety. Po zvolení prezidentem zavedl v zemi diktaturu. V prosinci 1918 byl zavražděn členem republikánského hnutí. Toto období portugalských dějin bývá označováno jako tzv. sidonismus. Po jeho smrti si vládu v zemi udrželi sidonisté, ačkoli docházelo neustále k mnoha pokusům o státní převraty, které vyústily až v občanskou válku, při níž zahynul i tehdejší premiér. Republikánům se podařilo udržet svou moc, ale dění v Portugalsku výrazně oslabilo pozici státu v evropském kontextu.

Časté střídání vlád nepomáhalo uklidnit vnitropolitickou situaci. Nepokoje, stávky a demonstrace byly na denním pořádku. Mezi lety 1910 a 1926 mělo Portugalsko 7 prezidentů¹⁷ (Bernardino Machado

---

¹⁴ Po neúspěšné čtyřměsíční diktatuře Pimenta de Castra došlo k republikánskému povstání, což bývá označováno i jako tzv. druhá revoluce [Klíma 2007: 341].

¹⁵ <http://www.portugal-info.net/history/first-republic.htm>

¹⁶ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/biografias?registo=Sid%C3%B3nio+Pais>

¹⁷ <http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=38>

byl zvolen dvakrát prezidentem) a 43 různých ministerských předsedů¹⁸. První vláda se udržela necelých 10 týdnů, nejdelší něco přes rok. [Derrick 1939: 39]

2. 3. Vojenská diktatura

V květnu 1926 došlo k vojenskému převratu pod velením generála Gomeze da Costy¹⁹. Pod tlakem událostí rezignoval dne 30. května kabinet Antónia da Silvy a prezident Bernardino Machado pověřil sestavením nové vlády vůdce lisabonské revoluce Mendeze Cabaçadese. A následující den sám prezident podal demisi. [Derrick 1939: 45 – 46]

Gomes da Costa se stal po státním převratu novým prezidentem Portugalska²⁰. Pod svým velením chtěl v zemi zavést vojenskou diktaturu. Po několika dnech vládnutí byl svržen a na jeho místo dosazen generál António Óscar de Fragoso Carmona.²¹ Na post ministra financí nastoupil 3. června 1926²² António de Oliveira Salazar, po čtrnácti dnech ale z pozice odstoupil, protože neměl dostatek prostoru k naplnění svých ekonomických představ. [Derrick 1939: 48] Novým ministrem financí byl poté jmenován João José Sinel de Cordes²³, který požádal o zahraniční půjčku u Společnosti národů, neboť jedině zlepšení ekonomické situace mohlo zvýšit životní úroveň portugalského lidu. Půjčka byla Portugalsku přislíbena, ale vláda ji odmítla, protože by znamenala kontrolu financí komisí Společnosti národů.

Vláda zavedla tvrdý režim, aby potlačila pokusy o převraty, které neustále probíhaly. Pronásledováním a represemi potlačil

---

¹⁸ <http://www.portugal.gov.pt/pt/GC18/Governo/ArquivoHistorico/ChefesGoverno/Pages/pms.aspx>

¹⁹ <http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=29>

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² <http://www.portugal-info.net/history/second-republic.htm>

²³ http://www.primeirarepublica.org/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=2853:cordes-joao-jose-sinel-de-1867-1930&catid=15:biografias&Itemid=14

vojenský režim veškeré opoziční hnutí. Antonio Salazar předložil vypracovaný návrh rozpočtu, ministr financí ho ale odmítl. Salazar se ale nevzdal a své návrhy publikoval v oficiálním listu *Vládním deníku*, aby dokázal, že jeho návrhy mají opodstatnění. Svými články a veřejnými vystoupeními si získal popularitu a váženost u portugalského lidu. [Klíma 2007: 365 – 366] V březnu 1928²⁴ byl António Carmera oficiálně zvolen prezidentem a z jeho pověření měl nový premiér sestavit vládu, jejímž členem se stal i António de Oliveira Salazar.

---

²⁴ <http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=28>

3. *Estado Novo* – charakteristika režimu

3. 1. António de Oliveira Salazar a jeho nástup k moci

António de Oliveira Salazar se narodil 28. dubna 1889 ve vesnici Santa Comba Dão v tradičně silně katolické rodině.²⁵ I přes „selský“ původ se mu dostalo vynikajícího vzdělání. V roce 1910 začal studovat na univerzitě v Coimbre, kde se stal členem Akademického střediska křesťanské demokracie (*Centro Académico de Democracia Cristã*)²⁶. V něm se seznámil s církevním představitelem Manuelem Gonçalvesem Cerejeirou. Během svého působení v Coimbre patřil Salazar k významným osobnostem univerzitního prostředí. Jeho články a projevy silně protestovaly proti republikánskému zřízení a odluce církve od státu.²⁷

Ve volbách do Národního shromáždění v roce 1921 byl zvolen poslancem, ale během několika dní složil svůj mandát. V posledních letech republiky využíval Salazar mnoho příležitostí k veřejným projevům, jak na půdě univerzitní, tak i mimo ni. Ve svých projevech zdůrazňoval koncepci státu, jejímž základem měl být pořádek, kázeň a křesťanské zásady. [Klíma 2005: 56 – 59]

Když tehdejší ministr financí João José Sinel de Cordes odmítl Salazarovy koncepce rozpočtové politiky, začal Salazar publikovat ještě více článků týkajících se ekonomiky a financí. Jedním z nich byl článek nazvaný *Zahraniční půjčka*²⁸, ve které porovnal situaci v Portugalsku s dalšími zeměmi, např. s Československem a Německem, které půjčku od Společnosti národů přijaly. Dle Salazara nebylo Portugalsko na přijetí půjčky připraveno, lisabonská vláda měla půjčku odmítnout a snažit se zreorganizovat státní finance.

---

²⁵ http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/Biografia_27A44D66-60D3-48D2-82CE-0AF13C6ECF75.pdf

²⁶ Akademické středisko bylo zrušeno po nepokojích v roce 1914.

²⁷ http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/Biografia_27A44D66-60D3-48D2-82CE-0AF13C6ECF75.pdf

²⁸ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035237>

V dubnu 1928 se stal Salazar ministrem financí. Stanovil si ale předem podmínky, za kterých byl ochoten převzít úřad. Mohl kontrolovat výdaje všech ministerstev a vetovat návrhy, které se týkaly financí. [Fryer 1964: 100] Salazar zavedl politiku tzv. utahování opasků, snížil mzdy a zavedl zvýšení daní. Díky jeho finanční politice už v roce 1929 dosáhl státní rozpočet aktivního salda. Ministr financí odmítl zahraniční finanční půjčku. Nechtěl, aby Společnost národů dohlížela na hospodářství země. Během roku 1929 se politika Portugalska stále více orientovala na Mussoliniho Itálii a Salazar při svém projevu při „manifestaci měst“²⁹ poprvé použil nacionalistickou frázi „Nic proti národu, vše pro národ“ („*Tudo pela Nação, nada contra a Nação*“³⁰).

V roce 1930 se dostala do problému Angolská banka (*Banco de Angola*³¹). Salazar jí odmítl poskytnout půjčku a tím vyvolal další vládní krizi, která vyústila v pád vlády. Po sestavení nové vlády získal Salazar pod svou správu i ministerstvo kolonií. 30. července 1930³² vláda rozhodla o založení politické strany Národní svaz (*União Nacional*), jejímž mottem byl boj proti individualismu, socialismu a parlamentarismu (*do individualismo, do socialismo e do parlamentarismo*) [Salazar 1930; ³³]. Aby vláda zabránila pokusům o politické převraty, založila Národní ligu, pod kterou byly sjednoceny nejradikálnější politické strany a hnutí. Přesto se během dvou let odehrálo mnoho pokusů o převraty ze strany levice i pravice, všechny byly ale tvrdě potlačeny. Během povstání v létě 1931 si Salazar uvědomoval ohrožení své pozice. Z toho důvodu začal vyjednávat s nejdůležitějšími portugalskými podnikateli, kteří následně přistoupili na Salazarem navrhované změny, včetně nově vytvořené Nejvyšší národní ekonomické rady. [Klíma 2005: 82; Klíma 2007: 370]

---

²⁹ Manifestaci měst zorganizoval ministr spravedlnosti na podporu Salazarovy politiky.

³⁰ <http://www.rtp.pt/gdesport/?article=710&visual=3&topic=1>

³¹ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1930.htm>

³² <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035337>

³³ <http://www.oliveirasalazar.org/textos.asp?id=64>

Ještě během roku 1931 rozhodla lisabonská vláda o založení Národní politické rady (*Conselho Político Nacional*), která měla vytvořit ústavu.³⁴ Rada se stala ale nástrojem v rukou ministra financí³⁵ a jeho nejbližších přátel. V červnu 1932 podal kolektivní demisi vlády poslední premiér vojenské diktatury Domingos da Costa Oliveira. Novým premiérem se podle očekávání stal 5. července 1932³⁶ António de Oliveira Salazar. Jedním z hlavních cílů nového ministerského předsedy se stalo snížení politické a vládní nestability.

3. 2. Ústava roku 1933

3. 2. 1. Ústavní reforma 1933

Ještě před vydáním ústavy vypracoval Salazarův tým velké množství dekretů, které měly uklidnit dění v zemi. Jedním z nejdůležitějších dekretů bylo schválení statutu Národního svazu, v jejímž čele stál sám premiér. Národní strana se stala pilířem režimu a všechny ostatní strany zanikly nebo byly zakázány. [Klíma 2007: 375]

Aby nová ústava získala legitimitu, musela být schválena lidovým hlasováním, které se konalo 19. března 1933. Volební právo bylo silně omezeno³⁷, například nemohly volit ženy, k urnám se tak mohlo dostavit maximálně 1 213 159 voličů³⁸. Pro hlasovalo 719 364 občanů, zdrželo se 487 364³⁹ (tj. cca 40%). Proti se údajně vyslovilo pouze 5 955 z nich⁴⁰. Nová ústava byla vyhlášena 11. dubna 1933⁴¹.

---

³⁴ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035390>

³⁵ Postu ministra kolonií se vzdal v létě 1930.

³⁶ <http://www.portugal.gov.pt/pt/GC18/Governo/ArquivoHistorico/ChefesGoverno/Pages/pms.aspx>

³⁷ V té době mělo Portugalsko 6 360 347 obyvatel [Klíma 2005: 90].

³⁸ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1933.htm>

³⁹ <http://www.scribd.com/doc/34816642/Salazar-Constituicao-de-1933>

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035440>

Ústava měla platit po dobu deseti let, poté mělo dojít k jejímu přezkoumání a případné revizi.

Ústava Nového státu byla rozdělena na dvě části: základní záruky a politickou organizaci státu. První část definovala stát, jeho území a funkce, občanská práva, roli rodiny a principy vládnutí. V druhé části pak byly stanoveny funkce státních orgánů a představitelů. Mezi hlavními úkoly státu byla jmenována například kooperace, stimulace a řízení společnosti. [Derrick 1939: 120]

3. 2. 2. Portugalský stát

Ústava definovala Portugalsko jako koloniální říši, kterou tvořily kontinentální Portugalsko a všechny koloniální oblasti: Madeira, Azory, Kapverdy, Svatý Tomáš a Princův ostrov, pevnost São João Baptista de Ajudá, Cabinda, Angola, Mosambik, Portugalská Indie, Macao a Timor [Ústava 1933, Část I, čl. I⁴²] Všichni občané portugalské říše si byli rovni v právech, ale zvláštní zákony určovaly život v koloniích a postavení domorodců. Poprvé 11. června 1951 bylo změnou v ústavě upraveno postavení zámořských kolonií v říši, kdy se portugalská říše stala unitárním státem složeným z kontinentálního Portugalska a jeho afrických a asijských provincií. [Klíma 2007: 406] Dalším dekretem z roku 1953 definitivně zanikla portugalská koloniální říše a zámořským územím byl ponechán status provincií, ale k větší integraci obyvatel nedošlo. Nadále platil status domorodců, kteří byli podřízeni tamnímu bílému obyvatelstvu. Změny v ústavě měly zmírnit nátlak Organizace spojených národů k dekolonizaci. V roce 1961 byl dekretem zrušen status domorodců a všichni občané portugalského impéria si byli „rovni“.⁴³

---

⁴² Ústava Portugalské republiky 1933 (*Constituição Política da República Portuguesa de 1933*). Staženo dne 9. ledna 2011 z WWW:

<<http://www.dre.pt/pdf1s/1971/08/19800/12091222.pdf>>.

V následujícím textu vždy uvedena příslušná Část a článek této ústavy.

⁴³ <http://unesdoc.unesco.org/images/0001/000113/011345eo.pdf>

Pátý článek ústavy 1933 definoval Portugalský stát jako jednotnou a korporativní republiku založenou na rovnosti všech obyvatel před zákonem, přístup všech tříd k výhodám civilizace, účast všech elementů, kteří tvoří národ na správním životě. [Ústava 1933, Část I, čl. V] Korporativní stát v tomto smyslu znamenal, že na národ se pohlíželo jako na organický celek, který byl organizován pomocí korporací nebo orgánů zastupujících různé oblasti lidského života. Podle ústavy bylo povinností státu pomáhat formovat korporace v oblasti sociální, ekonomické a politické. Vlastnictví se stalo fundamentálním základem Portugalského státu. Soukromý ekonomický sektor byl podporován z důvodu pokroku. [Derrick 1939: 62 – 67] Portugalský občan měl dle ústavy právo na práci, dobré jméno a pověst, svobodu názoru, myšlení i vzdělání, neporušitelnost domova či korespondence, svobodu shromažďování a spolčování a právo na vlastnictví.

Rodina byla považována za základní jednotku státu. Salazar jako silný konzervátec kladoucí velký důraz na tradiční hodnoty přisuzoval ženám zejména roli matek. Odsuzoval zároveň státy, ve kterých ženy vykonávaly mužské práce, protože se má bránit instituce rodiny. [Klíma 2005: 178] Ochrana a podpora rodiny byly jedny z hlavních úkolů Nového státu.

Druhá část ústavy začínala 71. článkem, který definoval národ jako svrchovanou moc státu. Jeho orgány byly hlava státu, Národní shromáždění a soudní dvůr.

3. 2. 3. Výkonná moc

Výkonná moc režimu byla reprezentována prezidentem a vládou neboli Radou ministrů (*Conselho de Ministros*), v jejímž čele stál ministerský předseda.

Hlavou portugalského státu byl prezident, který byl volen přímo na období 7 let a byl odpovědný národu, nikoli Národnímu shromáždění (*Assembleia Nacional*). Po prezidentské kandidatuře

Humberta Delgada v roce 1958 byla přímá volba hlavy státu zrušena. Od té doby byl prezident volen kolegiem 602⁴⁴ zástupců Národního shromáždění a Komory korporací [Ústava 1933, Část II, čl. LXXII].

Prezident nominoval a odvolával ministerského předsedu a ministry. Prezident měl pravomoc rozpustit Národní shromáždění, pokud to bylo v zájmu národa. Zdálo se, jako by prezident měl ve státě silnou pozici, ale článek 82 ústavy stanovil, že prezidentovy návrhy musely být kontrasignovány předsedou Rady ministrů nebo ministrem, pod jehož rezort daný návrh spadal. Jenom ve třech případech mohl prezident sám podepsat listinu. Jednalo se o informační zprávu Národnímu shromáždění, svou vlastní abdikaci a jmenování nebo propuštění předsedy Rady ministrů. [Ústava 1933, Část II, čl. LXXXII] Formální nadřazení prezidenta republiky zaručovalo stabilitu režimu.

Poradním orgánem prezidenta byla Státní rada, jejíž členové byli předseda vlády, předsedové Národního shromáždění, Sněmovny korporací a Nejvyššího soudu, generální prokurátor a pět notáblů jmenovaných doživotně prezidentem republiky. Poradní orgán se během Nového státu sešel jenom několikrát a neměl žádný vliv na politiku režimu.

Ministerský předseda byl odpovědný za vládní politiku prezidentovi, kterým mohl být kdykoli odvolán. [Ústava 1933, Část II, čl. LXXXI] Jeho povinností byla spolupráce se všemi ministry a administrativní řízení země. Předseda Rady ministrů stanovoval směr vnitřní i zahraniční politiky a koordinoval činnost ministerstev. [Ústava 1933, Část II, čl. CVII] Podle portugalské ústavy byl hlavním představitelem země prezident, ale v praxi bylo zřejmé, že veškerá moc neležela v rukou hlavy státu či Státní rady, ale ve vládě, konkrétně v rukou premiéra vlády Salazara. Pozice Salazara byla ve státě navzdory ústavnímu ukotvení takřka neotřesitelná.

---

⁴⁴ <http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=26>

3. 2. 4. Zákonodárná moc

Národní shromáždění byl jednokomorový legislativní orgán, který měl 90 zástupců volených na 4 roky. [Ústava 1933, Část II, čl. LXXVI] Národní shromáždění se scházelo třikrát ročně, jakýkoli z jejích členů mohl předložit návrh zákona, který by nepostihl zvýšení výdajů a snížení příjmů státu. Schválený návrh musel být podepsán prezidentem. V období, kdy nezasedalo Národní shromáždění, legislativní moc přecházela na vládu, která mohla vydávat dekrety.

V roce 1945⁴⁵ byl počet zástupců rozšířen na 120 a v roce 1961 došlo k ústavním změnám týkajících se Národního shromáždění, kterému byla přiznána větší legislativní pravomoc, a počet zástupců stoupl na 130. Přesto vláda stále nebyla odpovědná parlamentu a mohla i nadále v období, kdy nezasedalo Národního shromáždění, vydávat dekrety. [Klíma 2007: 418]

Při volbách do Národního shromáždění měli občané právo vyškrtnout z kandidátní listiny politické představitele, které nechtěli mít v Národním shromáždění. Nepřeškrtnaná jména pak získala hlas. Volit mohli muži starší 25 let, kteří uměli číst a psát. Zároveň musela být doložena vlastní žádost o možnost účastnit se voleb spolu s dokladem dosaženého vzdělání a výši daní. Ženy mohly volit pouze v případě, že měly vysokoškolské vzdělání⁴⁶.

Salazar měl několik prostředků, jak zabránit svobodným volbám. Opoziční kandidáti museli být například předem schváleni vládou, negramotní a chudí obyvatelé nemohli volit, každý si musel sám zažádat o možnost účasti ve volbách, vláda mohla bez důvodu z volebního procesu vyloučit kteréhokoli občana, opozice nesměla být přítomna sčítání hlasů a její představitelé mohli být pozatýkáni, policie měla právo „ztratit“ lístky s hlasy pro opozici. [Fryer 1964: 127 – 128]

Ústavní listina ve svém původním znění definovala stát jako demokratický, hlavně díky občanským svobodám, které byly ale

---

⁴⁵ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1945.htm>

⁴⁶ <http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/OEstadoNovo.aspx>

postupem času pomocí dekretů oklešťovány. Jedním z prvních dekretů omezující lidská práva byl dekret týkající se státních zaměstnanců, kteří ztráceli právo vyjadřovat svůj vlastní názor. V roce 1943 byla poprvé omezena svoboda slova zavedením předběžné cenzury neperiodického tisku. Postupem času byla uzákoněna cenzura všech tiskovin a byla omezena možnost svobodně vyjadřovat svůj názor i běžným občanům, kteří v případě porušení tohoto dekretu byli souzeni před tribunály. [Klíma 2007: 411]

3. 2. 5. Speciální orgán

Významným orgánem režimu byla Komora korporací (*Conselho Corporativo*) složená ze zástupců korporací a místních samospráv, která vyjadřovala svůj názor ke všem legislativním návrhům Národního shromáždění. [Ústava 1933, Část II, čl. CII, CIII] Korporativní komora měla podle ústavy zasedat společně s Národním shromážděním, ale vládním dekretem byla činnost komory prodloužena na celý rok. V době, kdy nezasedalo Národní shromáždění, diskutovala komora s vládou o návrzích dekretů.

Zamýšlený zásadní vliv Komory korporací v legislativním procesu poukazoval na snahu Salazara vytvořit z Portugalska korporativní stát, jehož hlavním jádrem by byly organizace zastupované právě Komorou korporací, která by se stala nejdůležitějším činitelem legislativního procesu. K úplnému přechodu ke korporativnímu státu ale nikdy nedošlo, a tak funkce komory zůstala spíše poradní. [Derrick 1939: 125 – 126]

3. 3. Definice režimu

K určení definice režimu *Estado Novo* využiji knihy autorů Stanislava Balíka a Michala Kubáta: *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* a Juana Joseho Linze: *Totalitní a autoritářské režimy (Totalitarian and Authoritarian Regimes)*.

Dříve bylo Salazarovo Portugalsko považováno za fašistický režim, ale s příchodem španělského politologa J. J. Linze, který definoval mj. autoritativní a totalitní státy, se změnil pohled na většinu nedemokratických režimů. Jeho klasifikace pomohla lépe pochopit a rozčlenit režimy 20. století. Bylo Portugalsko v době Salazara totalitním či autoritativním státem? Rozdíl mezi autoritativními a totalitními režimy definuje následující tabulka. Ta mi pomůže určit, o jaký typ režimu se v Salazarově Portugalsku jednalo.

Tabulka č. 1: Srovnání totalitního a autoritativního režimu		
	Autoritarismus	Totalitarismus
Autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	Ano	Ne
Kontrola všech aspektů života společnosti	Ne	Ano
Absolutní kontrola ekonomické činnosti	Ne	Ano
Vůdčí úloha jediné masové strany	Ne	Ano
Ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	Ne/omezeně	Ano
Legální či semilegální opozice	Omezeně	Ne
Existence vůdčí ideologie	Ne	Ano
Masový teror doléhající na celou společnost	Ne	Ano
Vypořádání se s politickými protivníky prostřednictvím násilí	Ano	Ano
Politická mobilizace obyvatel	Ne/omezeně	Ano
Snaha o expanzi	Ne	Ano
Vzor pro jiné země	Ne/omezeně	Ano

Zdroj – Balík, S.; Kubát, M. (2004): Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů, s. 64.

Porovnáme-li aspekty autoritářských a totalitních států s případem Nového státu, musíme Portugalsko zařadit mezi autoritativní režimy, jelikož splňuje všechny předpoklady s tímto modelem spjaté. Autoritářský systém se například nezakládá na žádné ideologii, nekontroluje všechny aspekty života společnosti, ponechává částečnou ekonomickou svobodu, je zde povolena jedna politická strana, která ale není stranou masového typu. Během trvání režimu povolil Salazar několikrát opoziční strany, které ale většinou posléze z „bezpečnostních důvodů“ zakázal. Zatýkání a žaláře se netýkaly běžných občanů, pokud nebyli usvědčeni z prohřešků proti bezpečnosti státu. Portugalský Nový stát neměl žádné expanzivní nároky, nechtěl rozšiřovat své území na úkor jiných států, ale chtěl za každou cenu zachovat portugalskou imperiální říši. [Balík, Kubát 2004: 46 – 54]

Během 20. století se mnoho politologů, ale i historiků zabývalo rozčleněním nedemokratických režimů. V mém případě se budu zabývat pouze dělením autoritativních režimů. Francouzský historik a sociolog Raymond Aron rozděluje autoritativní režimy na tři skupiny – autoritativně konzervativní, nacionálně socialistický a komunistický. Aron řadí Salazarovo Portugalsko mezi autoritativně konzervativní režimy, které se zaměřují proti pluralitě stran a vytvoření neparlamentní reprezentace. Ten vylučuje politické soutěžení o moc, ale pozice vládců nesmí být neomezená, ale podřízena morálce, zákonům a náboženství. [Balík, Kubát 2004: 49]

Španělský politolog Juan José Linz definoval v roce 1973 ve svém díle Totalitní a autoritářské režimy (*Totalitarian and Authoritarian Regimes*) autoritářský režim jako politický systém s omezeným pluralismem, bez vypracované vůdčí ideologie, ale s typickou mentalitou, bez extenzivní nebo intenzivní politické mobilizace (vyjma určitých fází vývoje), s mocí s nepříliš jasně definovanými, ale zjištěnými hranicemi, která je vykonávána vůdcem či úzkou skupinou lidí. [Říchová 2000: 238 – 239]

V Salazarově Portugalsku byla povolena během celého jeho období, až na pár výjimek, jedna politická strana, a to Národní svaz, jehož pozice byla zakotvena v Ústavě 1933. Jediná politická strana ale neměla vedoucí úlohu ve státě jako v jiných autoritářských režimech (komunismu a sociálním nacionalismu). Moc v rukou koncentroval charismatický vůdce. Spolupracovníky si vůdce vybíral z univerzitních a vzdělaných kruhů, proto jeho vláda bývá označována za vládu technokratů. Propojení byrokratických, technokratických, armádních, náboženských a zájmových kruhů s politickými institucemi je jeden z charakteristických rysů autoritářských režimů. [Balík, Kubát 2004: 51 – 52]

Politický režim limitovaného pluralismu toleruje množství organizací a skupin. V Portugalsku ho představovala uskupení korporací, která musí být loajální k režimu a musí podporovat jeho základní hodnoty. V opačném případě jsou zakázána, což potkalo organizaci spisovatelů či studentské spolky.

Portugalský režim *Estado Novo* neměl žádnou definovanou a prosazovanou ideologii, veškerá moc a stabilita režimu byla spojena s jeho hlavním představitelem Salazarem. Silný důraz v Novém státě byl kladen na obecné hodnoty jako vlastenectví, patriotismus, ekonomický rozvoj, sociální participace či řád a pořádek. Tyto hodnoty můžeme zařadit pod pojem mentalita, jedná se tedy o témata, kterým rozumí celá společnost. Problémem mentality je, že na rozdíl od ideologie, není tak lehce prosaditelná a nemá pevně daný rámeček, proto je komplikované ji masově šířit mezi obyvatelstvo. [Balík, Kubát 2004: 98]

J. J. Linz zároveň rozdělil autoritativní režimy na sedm hlavních typů: byrokraticko-militaristické, organicko-etatistické, mobilizační v postdemokratických společnostech, postkoloniální mobilizační režimy, rasové a etnické demokracie, defektní, předtotalitní a posttotalitní.

Portugalský Nový stát řadí Linz mezi režimy organicko-etatistické, které kontrolují participaci společnosti pomocí organických struktur. [Balík, Kubát 2004: 57 – 58] Základními prvky tohoto typu režimu je odmítnutí třídního boje a demokracie. Salazar odmítl demokracii z několika důvodů. Za prvé proto, že se v ní jedná o neomezenou nadvládu politických stran, která mimo jiné přináší potenciální nestabilitu ve státě, což se v Portugalsku projevilo během období první republiky. Za druhé tvrdil, že v demokracii mohou obstát jen některé národy jako Britové, Švýcaři či Skandinávci, ale ostatní toho nejsou schopni. Za třetí Salazar nesouhlasil s demokracií, protože neakceptoval rovnost jako základní princip, na jehož základě má být organizovaná občanská společnost. Za vedoucí sílu považoval elitu národa, tj. vzdělance. [Bankowicz 2002: 355]

Ve vztahu k mobilizaci či depolitizaci se Salazarovo Portugalsko distancovalo od mobilizačních prvků, snažilo se částečně depolitizovat režim, aby zajistilo uklidnění situace po republikánském období plném revolt a střídání vlád, ale zároveň po občanech požadovalo participaci v jednotlivých korporacích. Tím se dostáváme k základní složce organicko-etatistických režimů, kterou je korporativismus.

Korporativismus definoval Philipp C. Schmitter jako: *„zastupitelský systém, v němž jsou jeho konstitutivní prvky organizovány v rámci omezeného počtu jedinečných, povinných, nesoutěživých a hierarchicky řízených skupin, které jsou funkčně specializované (od sebe oddělené), státem uznané nebo schválené (případně i vytvořené), a kterým je zaručena autonomní monopolní reprezentace ve specifických oblastech.“* [Říchová 2000: 178] Korporativismus je vlastně sdružování lidí na základě společných „zájmů“, čímž se vytváří primární uskupení. V rámci těchto primárních uskupení dochází k volbám a zvolení představitelů hájí zájmy zaměstnavatelů a zaměstnanců v Komoře korporací.

Korporativismus je obecně spojován s katolickými sociálními doktrínami. Papežské encykliky kritizovaly přehnanou svobodu slova a

myšlení, zpochybňovaly teze o lidovém původu, politické moci či nacionalisticky vybízely k bránění svého státu. Kritiku socialismu a komunismu přinesla encyklika *Rerum Novarum* papeže Lva XIII. z roku 1891, která vybízela ke vzniku korporací zaměstnanců a zaměstnavatelů. Druhá encyklika, která ovlivnila Nový stát, byla encyklika *Quadragesimo anno*. Papež Pius XI. ji vydal v roce 1931. Měla připomenout sociální problémy, zdokonalit společenský řád a zabránit rozkolu sociálního katolicismu a překonat třídní společnost.⁴⁷

Národní pracovní statut (*Estatuto do Trabalho Nacional*), schválený 23. září 1933, byl korporativistickou společností sdružující národní odbory zaměstnanců a zemědělské a průmyslové grémia zaměstnavatelů. Symbolizoval hlavní myšlenku korporativismu, a to společné dobro a blaho. Tato společnost měla koordinovat a regulovat ekonomickou a sociální situaci v zemi, měla hájit národní hospodářství, podporovat vznik nových pracovních míst. [Derrick 1939: 89 – 92] Národní statut vyvolal u lidí hnutí odporu a hned po schválení proti němu protestovalo na 60 000 zaměstnanců.

3. 4. Hlavní pilíře diktatury

Mezi nejdůležitější pilíře Salazarova režimu patřily církev, armáda, korporativní systém, Národní svaz a tajná policie PIDE.

3. 4. 1. Církev

V Portugalsku hrála po staletí důležitou roli katolická církev. V listopadu 1933 byla papežem ustanovena Portugalská katolická akce (*Acção Católica Portuguesa*).⁴⁸ Tím se církev stala jedním ze základních kamenů Nového státu. V květnu 1940⁴⁹ byl podepsán

---

⁴⁷ http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm

⁴⁸ <http://entreostextosdamemoria.blogspot.com/2007/08/x.html>

⁴⁹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035707>

konkordát s Vatikánem, který ukončil veškeré spory mezi církví a státem, které trvaly již od doby první republiky. Silnou pozici církve potvrdila revize ústavy v roce 1951, kde byla církvi přiznána role ve výchovné, kulturní a sociální oblasti lidského života.

V prvním období režimu se církev výrazně neangažovala v politickém dění, byla autonomní organizací ve státě. Po prezidentských volbách v roce 1958 se i z řad představitelů církve ozvaly hlasy nesouhlasu se salazarovským režimem. Biskup z Porta António Ferreira Gomes zaslal diktátorovi dopis, ve kterém poukazoval na bídny život většiny Portugalců. Kritizoval omezování svobody projevu a koloniální politiku Salazarovy vlády. Na žádost předsedy Rady ministrů byl Vatikánem vzpurný biskup pověřen funkcí v zahraničí. [Jelen, Wilcox 2002: 82]

Od padesátých let se církev stávala jednou z opozičních skupin. Řadoví členové církve se rozcházeli s hlavními představiteli a příznivci režimu. Jeden z prvních manifestů, který symbolizoval odklonění církve od státu, byl manifest „101 katolíků“. V něm církevní představitelé souhlasili s udržením impéria, ale pochybovali o válce, jako možnosti na vyřešení situace. Vztahy mezi státem a církví se neustále vyostřovaly. V roce 1968 se sešlo asi 200 „progresivních“ katolíků, kteří odsoudili koloniální válku a požadovali jednání s osvobozeneckými hnutími. Je známo, že církev přežije všechny režimy, a tak se i z jednoho hlavních pilířů Nového státu stal důležitý prvek demokratického Portugalska. [Klíma 2007: 431 – 435]

3. 4. 2. PIDE

Její předchůdkyně Policie bdělosti a ochrany státu⁵⁰ (*Polícia de Vigilância e Defesa do Estado*, PVDE⁵¹) vznikla dekretem v roce 1933. Mezi její hlavní úkoly patřily: kontrola migrantů, prevence a potlačení trestných činů, boj proti špionáži a spolupráce s policejními

⁵⁰http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/PVDE%20-%20PIDE%20-%20DGS_C64BBAE5-D333-429F-8EFE-6B2E32677A44.pdf

⁵¹<http://www.sis.pt/hinfopt.html>

složkami v jiných zemích. Během druhé světové války čerpala své postupy PVDE od členů německého gestapa.

PVDE byla zrušena po druhé světové válce a místo ní ustanovena Mezinárodní policie na ochranu státu (*Polícia Internacional de Defesa do Estado, PIDE*). PIDE⁵² byly svěřeny administrativní úkoly a funkce vymáhání práva a předcházení trestné činnosti. Tajná policie kontrolovala pohyb cizinců, hlídala státní hranice, podílela se na procesu vzdělávání a trestala zločiny proti bezpečnosti. PIDE získala právo zadržovat lidi pro vyšetřování až na dobu 180 dnů. Otevřely se věznice Aljube v Lisabonu a pevnosti Caxias nebo Peniche, které byly známé mučením a nerespektováním lidských práv. Byla založena nová politická věznice v obci Tarrafal na ostrově Santiago, která se stala „táborem pomalé smrti“ a symbolem režimu Nového státu. [Klíma 2007: 381]

V roce 1954 reorganizace PIDE prodloužila právo na vazbu až na 360 dní a tajná policie byla ustanovena jako jediná informační agentura. V lednu 1954 byla uzavřena „věznice režimu“ Tarrafal, ve kterém zemřelo pouze 32 politických vězňů, což v porovnání s jinými zeměmi, ať už nedemokratickými či demokratickými byl pouze velmi malý počet obětí. [Klíma 2005: 187]

V březnu 1956 posílil dekret pravomoci PIDE.⁵³ Policie mohla zadržovat občany, kteří se provinili „zakládáním komunistických hnutí a spolků a páchali zločiny proti státu“ až po dobu tří let s libovolným prodloužením. Občané byli vězněni po dobu, po jakou byli považováni za „nebezpečné státu“. Dlouhodobý trest se mohl stát až doživotním vězením. [Fryer 1964: 134 – 135]

Druhý premiér Nového státu Marcelo⁵⁴ Caetano zrušil PIDE 17. listopadu 1969 a místo ní založil Hlavní vedení bezpečnosti (DGS,

---

⁵² http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/PVDE%20-%20PIDE%20-%20DGS_C64BBAE5-D333-429F-8EFE-6B2E32677A44.pdf

⁵³ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036218>

⁵⁴ Celým jménem Marcelo José das Neves Alves Caetano, ovšem vyskytuje se i varianta křestního jména se dvěma „L“, tj. Marcello.

Direcção-Geral de Segurança).⁵⁵ Mezi hlavní úkoly „nové tajné policie“ patřily: kontrola bezpečnosti ve státě, hlídání hranic, vyšetřování trestných činů proti bezpečnosti. Žádný zásadní rozdíl ani po zrušení PIDE ve státě nenastal. DGS zanikla v dubnu 1974.

3. 4. 3. Armáda

Vojenský převrat 1926 a nastolení vojenské vlády dalo armádě silnou moc ve státě. V první Salazarově vládě ještě zasedali i představitelé armádních kruhů, ale postupně byli z vlády odstraněni. Na počátku roku 1934 došlo k armádním nepokojům, při kterých důstojníci vyhlásili pouze věrnost a oddanost prezidentu republiky. Carmona ale pod Salazarovým nátlakem vyjádřil neochvějnou víru a podporu novému režimu, čímž uklidnil armádní důstojníky, kteří posléze podpořili Salazarův Nový stát. [Klíma 2005: 99]

Nový rozvoj armády započal po volbách 1934, kdy se Salazarovi podařilo odstranit z Národního shromáždění zbylé představitelé republikánského režimu. Armáda se měla modernizovat, aby byla připravena na možnost blížící se války. Mezi nejvýznamnější složky armády patřilo pozemní vojsko, námořnictvo, četnictvo⁵⁶, Národní republikánská garda (*Guarda Nacional Republicana*)⁵⁷ a Portugalská legie (*Legião Portuguesa*). Důležitou roli hrál i Sekretariát národní propagandy (*Secretariado de Propaganda Nacional*) a mládežnické organizace.

Pozemní armáda se skládala z velkého množství důstojníků, což byli vysokoškolští studenti a absolventi středních škol. Režim kladl vysoké požadavky na jejich „status“. Důstojníci se nemohli oženit s dívkou bez akademického titulu nebo věna v hodnotě 70 contos. Kromě tohoto omezení se musel sňatek konat v katolickém kostele, tedy nevěsta musela být katolického vyznání, protože dle konkordátu

---

⁵⁵ http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/PVDE%20-%20PIDE%20-%20DGS_C64BBAE5-D333-429F-8EFE-6B2E32677A44.pdf

⁵⁶ Bylo nevýznamnou složkou portugalské armády.

⁵⁷ <http://www.gnr.pt/default.asp?do=t04/uv5614vny/uv5614vny>

s Vatikánem nelze rozvést církevní sňatek. Salazar se omezeními v důstojnickém životě snažil propojit církev s armádou. [Fryer 1964: 111]

Námořnictvo se řídilo anglickým vzorem, nosilo i stejné uniformy. Původně bylo nejrevolučnější složkou armády, ale během Nového státu ustoupilo do pozadí.

Národní republikánská garda (*Guarda Nacional Republicana*) vznikla za republiky jako zvláštní síla k obraně státu. V době *Estado Nova* už neplnila svou původní funkci, ale působila jako ozbrojená policie zasahující při stávkách a demonstracích.

V roce 1936 byla založena polovojenská organizace Portugalská legie (*Legião Portuguesa*)⁵⁸ tzv. sbor Salazarových „zelených košil“, která spadala pod ministerstvo vnitra. Hlavním úkolem organizace bylo hájit duchovní dědictví národa a bojovat proti komunistické hrozbě a anarchismu. Členem legie mohl být občan Portugalska od 18 do 50 let, který složil přísahu sloužit národu. Členové Legie bojovali jako tzv. „dobrovolnické jednotky“ *viriatos* během španělské občanské války na straně nacionalistů, tj. na straně generála Franka. Během druhé světové války se stala Portugalská legie hlavní civilní obrannou organizací. Činnost organizace se nevztahovala pouze na území kontinentálního území, ale i portugalských kolonií, ve kterých se činnost Portugalské legie přizpůsobila poměrům dané země.

Sekretariát národní propagandy (*Secretariado de Propaganda Nacional*) měl za úkol převychovat národ, zreformovat školství a vymýtit negramotnost. To byly hlavní cíle Salazara již od nástupu na post předsedy vlády. Na konci roku 1936 byla dokončena reforma školství, která ve svém důsledku nevedla ke zlepšení vzdělávání, ale nastolila silný režim převychovy. Chlapci a děvčata byli od sebe striktně odděleni jak ve školách, tak potom i v mládežnických organizacích. Nejdůležitější mládežnickou organizací Salazarova

---

⁵⁸http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/Hist%C3%B3ria%20da%20LP_C2CD8D24-96F5-46C6-BFC9-C519D8427237.pdf

Nového státu byla Portugalská mládež⁵⁹ (*Mocidade Portuguesa*), která oficiálně spolupracovala jak s německými, tak fašistickými národními hnutími. Členství v této organizaci bylo povinné pro děti od sedmi do čtrnácti let. Děti nosily zelené rádiovky a košile po vzoru německých a italských mládežnických organizací a na páskách měly sponu s písmenem S, tj. Salazar. Organizace byla původně bojovně naladěna, ale postupem času se její činnost zaměřovala na koordinaci školní a mimoškolní aktivity žáků a studentů. [Fryer 1964: 113 – 114]

Armáda po celou dobu režimu působila navenek jako opěrná síla Nového státu. Přesto v ní během 40 let režimu došlo k několika snahám o povstání, která ale vždy byla krutě potlačena a jejich aktivisti posláni do „nápravného tábora Tarrafal“ či do trestních kolonií. V 70. letech se armádní důstojníci začali postupně přidávat k opozici. Věrná režimu zůstala jen hrstka nejvyšších důstojníků, kteří nedokázali zabránit revoluci.

3. 5. Porovnání typických znaků politických režimů v Portugalsku, Španělsku, Itálii a Německu

Salazarovo Portugalsko bývá definováno jako fašistický režim. Anglický historik a spisovatel A. L. Rowse v dopise pro americký deník *The Times* rozdělil předválečnou Evropu na dva tábory – levicový a pravicový. Portugalsko jakožto pravicovou diktaturu zařadil po bok Mussoliniho a Hitlera. Srovnáme-li ale základní aspekty všech tří režimů, zjistíme, že Portugalsko není fašistickým a už vůbec ne nacionálně-socialistickým státem. Rawsovo zařazení Portugalska k Hitlerovskému Německu a Mussoliniho Itálii vyvrátil Salazar tím, že se nepřipojil k Ose Berlín-Rím-Tokio, nevznesl žádné územní nároky a nikdy nepodnikl expanzi na území jiného státu. [Derrick 1939: 135 –

---

⁵⁹http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/Breve%20hist%C3%B3ria_053C9260-C4CC-48D8-A6E9-9BA78FC62631.pdf

137] Na rozdíl od jiných diktátorů chtěl mír a říkal, že není důležité, kdo válku vyhraje, ale na jakých hodnotách bude založen budoucí mír a do jaké míry bude respektován. [Klíma 2005: 138]

Ke srovnání těchto tří režimů mi pomůže následující tabulka, která porovnává důležité aspekty režimů v Portugalsku, Německu a Itálii.

Tabulka č. 2: Srovnání důležitých aspektů režimů			
	Portugalsko	Itálie	Německo
Základní znaky režimu	Nacionalismus, korporativní stát	Nacionalismus korporativní stát	Rasismus, antisemitismus, nacionalismus
Název ideologie		Fašismus	Nacionální socialismus
Způsob získání moci	Postupný přechod z vojenské diktatury k Novému státu	Pochod na Řím	Úspěch ve volbách a získání postu kancléře
Název vládnoucí strany a postavení vůdce	Národní svaz, vůdce bez politické příslušnosti	Národní strana fašistů, vůdce zakladatel a hlavní představitel strany	Německá nacionálně socialistická dělnická strana, vůdce hlavní představitel strany
Represivní složky a její pravomoci	PIDE, silné pravomoci, deportace do trestních kolonií a věznice Tarrafal	Fašistická státní policie, slabé pravomoci, deportace do trestních kolonií	Gestapo, silné pravomoci, koncentrační tábory
Nepřátelé režimu	Komunisté	Komunisté, kapitalisté	Židé, komunisté, liberálové
Cíle zahraniční politiky	Zachování portugalské imperiální říše	Expanze do Středozeří a Afriky	Ovládnutí Evropy, „životní prostor“

Zdroj – Balík, S.; Kubát, M. (2004): Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů, s. 120 – 122, 143 – 144, 158 – 160.

Všechny tři země mají společnou osobu vůdce, tajnou policii, komunisty jako nepřátele režimu a nacionalismus. [Blinkhorn 1990: 162] Ale mezi těmito na první pohled stejnými prvky se nachází mnoho rozdílů. Například Salazar nebyl jako ministerský předseda Portugalska vůdcem ve stejném smyslu jako Hitler a Mussolini. Salazar nevystupoval jako výlučně jediný hlavní představitel státu. Ceremonie a zahraniční cesty vykonával po konzultaci s předsedou Rady ministrů prezident republiky nebo ministr pro daný rezort. Salazar nikdy nebyl vůdce diktátorského typu a jediná povolená politická strana Národní svaz nebyla strana masového typu. Proč je komunismus jeden z hlavních nepřátel všech tří režimů? Všechny čtyři státy byly diktatury pravicového typu a odmítaly komunistické myšlenky typu kolektivního vlastnictví či třídního boje.

Portugalský nacionalismus byl založen na specifickém patriotismu, který vznikl během dlouhého vývoje dějin. Nový stát vycházel z myšlenek minulosti, stavěl na základech, které vybudovaly minulé generace. Nacionalismus německý a italský neměl dlouhou historii. Oba dva státy vznikly na konci 19. století, svůj nacionalismus vztahovaly k důležitým obdobím svých dějin – Germánské a Římské říši. Nejednalo se ale o postupný vývoj a pěstování národní hrdosti. Občané Říma a Germánie nejsou Italové a Němci, ale Římané a Germáni. Ovšem Portugalci Nového státu byli „děťmi“ předchozích portugalských generací. [Derrick 1939: 148 – 149]

S Mussoliniho Itálií mělo Salazarovo Portugalsko ještě jeden zásadní společný rys, a to korporativismus. [Blinkhorn 1990: 162] Základním rozdílem je, že korporativismus v Itálii byl *corporatisme d'état (korporativismus státní)*, kde byly korporativní organizace zřízeny a spravovány pod dohledem státu od nejnižších jednotek. A byly regulované k potřebám centrální a místní organizaci. Zatím co v Portugalsku šlo o *corporatisme d'association*⁶⁰. To znamená, že korporativní organizace byly tvořeny samotným národem, nikoli řízeny

---

⁶⁰ Což by šlo přeložit jako korporativismus organizací či společenský korporativismus.

shora, a byly samostatnou částí politického systému. Řízení korporací stanovily Národní pracovní status (*Estatuto do Trabalho Nacional*) v Portugalsku a Charta práce v Itálii. Italská Charta práce (*Carta del Lavoro*) definovala korporativní organizace jako orgán státní administrativy, který je kontrolován státem. Dalším zásadním rozdílem je typ organizací. Italský korporativismus uznával pouze ekonomické organizace jako jednotku korporativního zřízení, zatím co portugalský uznával organizace rozličných typů – ekonomické, sociální i kulturní. [Derrick 1939: 145 – 147]

Na první pohled se může zdát, že fašistická Itálie a Nový stát mají mnoho společných znaků. Při bližším zkoumání však najdeme mnoho odlišností, které nedovolí ztotožňovat režimy v obou těchto zemích.

Portugalsko je v Evropě izolováno díky své geografické poloze. Jediným jejím sousedním státem bylo a je Španělsko. Dva státy s mnoha společnými znaky například nacionalismem, antikomunismem či částečnou mobilizací obyvatelstva. Španělský vůdce generál Francisko Franco prohlásil, že jeho ideologie není fašismus, protože fašismus je něco italského, co se od „španělského fašismu“ zásadně liší. Také Salazarovo Portugalsko je jakousi odlehčenou portugalskou verzí Mussoliniho Itálie. Sám Salazar při oslavách „národní revoluce“ označil Portugalsko jako stát, který má „*silnou vládu omezenou právem a spravedlností*“, jehož hlavní pilíře jsou „*korporativní organizace, národní jednota, podřízení všech individuálních zájmů veřejnému blahu a zájmům Vlasti.*“ [Klíma 2005: 92]

V obou dvou zemích se moci během 30. let 20. století chopili pravicoví diktátoři. V Salazarově Portugalsku i ve Frankově Španělsku hráli vůdcové nejdůležitější roli ve státě, ačkoli jim oficiálně nenáležela (Salazar – ministerský předseda, Franko – regent). Salazar jako profesor a intelektuál nekladal na armádu tak silný důraz jako generál Franko, vojenský vůdce. Jeden z hlavních rozdílů je také nastolení

režimů. Zatímco Nový stát se vyvinul z vojenské diktatury, Frankovo Španělsko vyšlo jako vítěz občanské války [Payne 2008: 124] V obou státech byla povolena pouze jedna politická strana. Zatímco Národní svaz byla unitární strana, španělská Falanga (*Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S*, FET y de las JONS) byla strana sdružující různé politické rodiny například monarchisty, technokraty, katolíky a tradicionalisty. Po celou dobu režimu vládla ve Španělsku koaliční vláda těchto politických rodin. Rozdíl je také mezi pojetím korporativismu v Portugalsku a ve Španělsku. Ve Španělsku se jedná spíše o národní syndikalismus, který měl oslovit převážně dělníky a odvést jejich zájem od marxistického internacionalismu. [Balík, Kubát 2004: 116 – 118].

Ve Frankově Španělsku hrála armáda a byrokratická struktura mnohem silnější roli než v Salazarově Portugalsku. Z toho důvodu řadí Linz Španělsko v letech 1939- 1976 k byrokraticko-militaristickým autoritativním režimům. [Balík, Kubát 2004: 57]

Oba dva státy, jak jsem uvedla, mají značné množství společných znaků. Jedná se o dva autoritářské režimy založené na osobě vůdce, nacionalismu a církvi. Ale Španělsko za vlády generála Franka bylo více militaristické a nakloněné fašistickým tendencím než Salazarovo Portugalsko.

4. Zahraniční vztahy *Estado Novo*

4. 1. Vztahy s Evropou

Nejdůležitější pro Salazara byly vztahy s Velkou Británií, které trvaly již od 12. století, kdy první portugalský král Alfons I. s pomocí anglických rytířů dobyl Lisabon ovládaný Maury. [Binková 2004: 21] Ačkoli Salazarova zahraniční politika byla převážně izolacionistická, snažil se o zachování dobrých vztahů s Velkou Británií za jakýchkoli okolností. Sám Salazar několikrát ve svých projevech zdůraznil důležitost tohoto svazku.

Před vypuknutím druhé světové války navazoval Salazar vztahy jak s Hitlerovým Německem, tak i Mussoliniho Itálií. Z obou dvou států čerpal poznatky pro vytváření diktatury. Mládežnické organizace, armáda a tajná policie spolupracovaly s totožnými organizacemi v obou státech. Ale i přesto se Salazar nepřipojil k podepsání Paktu proti Kominterně v roce 1939⁶¹ kvůli vztahům s Velkou Británií. [Gallagher 1983: 95 – 96]

Po vypuknutí druhé světové války vyhlásil Salazar oficiálně neutralitu. Bylo to hlavně z důvodu nepřipravenosti na válku. Armáda neměla dostatečné vybavení ani taktické předpoklady pro boj. [Klíma 2007: 387] V roce 1939 vydal Nový stát spolu s frankistickým Španělskem Iberskou deklaraci, ve které Portugalsko potvrdilo politiku neutrality a jeho jediný sousední stát status neválčení. Společný postoj k válce vedl k vytvoření Iberského paktu v červenci 1940. [Leitz 2000: 147] Přesto dodával Salazar po dobu válečného konfliktu wolfram fašistům a z tohoto důvodu byla vyhlášena blokáda Portugalska, která vedla ke stávkám na vysokých školách a ve městech. Vládní představitelé Nového státu hájili přesvědčení, že právem každého neutrálního státu je obchodovat s jakoukoli jinou zemí. A sám Salazar poukazoval na množství pracovních míst, které jsou vytvářeny při těžbě a následném zpracování wolframu. [Klíma 2007: 94]

---

⁶¹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=040798>

Druhá světová válka se dotkla Portugalska v prosinci 1941, kdy Austrálie a Indonésie⁶² provedly invazi na Portugalský Timor, která měla pouze zabránit dalšímu postupu Japonců.⁶³ Japonci přesto v roce 1942 zaútočili a dobyli ostrov, který byl nakonec po válce vrácen portugalské koloniální říši. 17. srpna 1943⁶⁴ uzavřelo Portugalsko smlouvu s Velkou Británií o pronájmu základen na Azorských ostrovech. Američanům poskytlo Portugalsko své základny až na konci roku 1944.⁶⁵ V létě 1944 přestal Salazar dodávat wolfram i jiné suroviny oběma stranám. [Leitz 2000: 164] Po druhé světové válce nebyl Salazar Spojenci obviněn, ačkoli po sebevraždě Hitlera visely na portugalských budovách černé vlajky na půl žerdi, což pobouřilo Spojence.

Během rýsování se bipolárního světa nebylo vzhledem k silnému antikomunismu nejmenších pochyb, ke kterému bloku se Salazarův Nový stát přidá. V roce 1948 po počátečním váhání přijalo Portugalsko pod nátlakem industriálních skupin Marshallův plán⁶⁶. V roce 1946 SSSR vetoval možnost přijetí Portugalska do OSN, kvůli nedemokratickému režimu. Bipolarizace světa vedla k tomu, že se Rada bezpečnosti OSN rozhodla přijmout i státy, jejichž dřívější přistoupení bylo vetováno. Portugalsko se stalo členem OSN 14. prosince 1955.⁶⁷ Pozdější vztahy OSN k Portugalsku byly narušeny Salazarovou neochotou dekolonizovat portugalské zámořské území.

V dubnu 1949⁶⁸ patřilo Portugalsko k zakládajícím členům Severoatlantické aliance. I přes autoritářský režim byl Západ ochoten přijmout Portugalsko do tohoto vojenského paktu. Jedním z hlavních důvodů byly jeho strategická poloha a vojenská základna na Azorech. [Klíma 2007: 403] V roce 1951 navštívil Portugalsko vrchní velitel sil

---

⁶² V té době byla Indonésie nizozemskou kolonií – Nizozemská východní Indie.

⁶³ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1941.htm>

⁶⁴ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035806>

⁶⁵ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035840>

⁶⁶ <http://www.voiceseducation.org/category/tag/list-european-countries-included-plan>

⁶⁷ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1955.htm>

⁶⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm?selectedLocale=en

NATO Dwight D. Eisenhower, který poukazoval na stabilitu a pořádek v zemi. Roku 1960 přistoupilo Portugalsko k Evropskému sdružení volného obchodu (ESVO/EFTA)⁶⁹, k Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj a k Mezinárodnímu měnovému fondu. V roce 1962 přistoupilo k Všeobecné dohodě o clech a obchodu GATT. Tímto krokem opustila vláda ekonomiku zaměřenou na primární sektor. [Klíma 2007: 420 – 426] Zahraniční vztahy mezi Portugalskem a zbytkem světa se zhoršily v období dekolonizace, které se Portugalsko nechtělo zúčastnit. Kvůli odmítnutí nezávislosti pro své zámořské kolonie bylo Portugalsko postupně vykázáno ze specializovaných konferencí OSN a byly ukončeny diplomatické styky mezi OAJ a Lisabonem.

4. 2. Vztahy se Španělskem během španělské občanské války

Po vypuknutí španělské občanské války stál Salazar na straně nacionalistů vedených generálem Franciscem Frankem. Salazar podporoval generála, ne zcela kvůli jeho fašistickým tendencím, ale kvůli snaze zavést pořádek a řád. Salazar považoval mír na Pyrenejském poloostrově za velmi důležitý kvůli ochraně Portugalska. Během španělské občanské války se obával proniknutí komunismu do své země, proto zesílil kontroly na hranicích. Salazar ale vzhledem ke svým vztahům s Velkou Británií nemohl ukázat svou náklonnost k Frankovi. [Derrick 1939: 138 – 139]

Vysílal do Španělska tajně portugalské jednotky tzv. *vitars*, členy Portugalské legie. Během španělské občanské války převzal Salazar post ministra zahraničí, když z této pozice „odstranil“ anglofilského ministra Arminda Monteiru, kterého jmenoval velvyslancem v Londýně.⁷⁰ Nakonec se Salazar přeci jenom oficiálně přiklonil k Frankovi, když na podzim 1936 přerušil diplomatické vztahy

---

⁶⁹ <http://www.portugal-info.net/history/second-republic.htm>

⁷⁰ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035577>

se Španělskou republikou. V témže roce podepsalo Portugalsko první německo-portugalskou smlouvu s Třetí říší. Spolupráce s Německem sílila převážně v oblasti ekonomiky. Němečtí průmyslníci školili své portugalské protějšky.

4. 3. Vztahy s Československem

Jen několik dní po první světové válce navázalo Portugalsko diplomatické styky s nově vzniklou republikou Československou, ale její nezávislost uznalo oficiálně až v rámci Versailleské konference. Až do druhé poloviny 30. let docházelo ke kulturnímu sblížení obou zemí. V roce 1936 přijal Salazar Eduarda Jelena⁷¹, od kterého se snažil získat informace o zahraničních vztazích Československa s Ruskem a Společností národů.

Vztahy s Československem během roku 1937 dosáhly bodu mrazu, jelikož česká strana pozastavila dodávku kulometů z brněnské zbrojovky do Portugalska. Obchodní dohodu na dodávku zbraní v hodnotě 15 až 20 milionů tehdejších československých korun připravovaly vlády obou zemí již od počátku 30. let. Po vypuknutí španělské občanské války se česká vláda z obavy ze zneužití zbraní rozhodla nabídnout Portugalsku kulometry staršího data. To ale Salazar odmítl a reagoval odvoláním svého tituláře z Prahy⁷² a ukončením diplomatických⁷³ a obchodních styků s Československem.⁷⁴ Český vyslanec byl vykázán z Portugalska ještě téhož dne.

V sudetoněmecké otázce podporoval Salazar nároky Adolfa Hitlera. Zájem Hitlera o Sudety totiž odsunul jeho snahu o přerozdělení kolonií, což Salazar velmi vítal, neboť otázka kolonií se dotýkala i samotného Portugalska. Většina portugalského tisku se vyslovovala

---

⁷¹ Eduard Jelen byl vatikánský chargé d'affaires.

⁷² Během druhé světové války pobýval v Československu pouze portugalský konzul Rodrigues Dias Correia.

⁷³ <http://www.praguecoldwar.cz/pks1.htm>

⁷⁴ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=035618>

pro připojení Sudet k Třetí říši, označovaly Československo jako prosovětský a fiktivně vzniklý stát. Přesto během druhé světové války uprchlo přes neutrální portugalský Lisabon mnoho českých Židů a Čechů. [Klíma 2007: 514 – 515]

Po skončení druhé světové války se Československo orientovalo spíše prorusky, ale i tak začalo s Portugalskem opět ekonomicky spolupracovat.⁷⁵ Po únoru 1948 odmítl Salazar navázat bližší diplomatické i obchodní vztahy s komunistickým Československem. Až v roce 1954 došlo k obnovení obchodních styků mezi zeměmi. Během následujících dvou let uzavřely státy několik bilaterálních dohod na podporu hospodářských vztahů a o spolupráci mezi státními bankami obou zemí.⁷⁶

Během koloniálního povstání proti Portugalské říši, zásobovalo Československo výzbrojí a výstrojí osvobozené hnutí v Angole, Guinei, Mosambiku a na Kapverdských ostrovech. Opoziční hnutí podporovalo i Rádio Praha, které dokonce vysílalo v portugalské na podporu afrického odboje. V Dobříši u Prahy se v roce 1964 sešla Vlastenecká fronta národního osvobození (*Frente Patriótica de Libertação Nacional*, FPLN) vedená generálem Humbertem Delgado⁷⁷. Přestože diplomatické vztahy nebyly téměř žádné, obchod s Portugalskem nadále pokračoval, a i z tohoto důvodu v druhé polovině sedmdesátých let přestal ÚV KSČ podporovat salazarovskou opozici. [Klíma 2007: 517 – 518]

Portugalsko-československé diplomatické vztahy byly obnoveny až po Karafiátové revoluci v roce 1974, kdy byla ustanovena velvyslanectví v obou zemích. [Binková 2004:121]

---

⁷⁵ Obrat vzájemného obchodu činil 55,3 milionu Kčs

⁷⁶ <http://www.praguecoldwar.cz/pks1.htm>

⁷⁷ Humbert Delgado byl v roce 1965 při přípravě vojenského převratu zadržen a zavražděn PIDE.

5. Krize Estada Nova

5. 1. Nepokoje v Portugalském impériu

5. 1. 1. Počátek dekolonizačních snah

První známky dekolonizace pocítili Portugalci po osamostatnění Britské Indie, kdy se chtěly osamostatnit části portugalské Indie – Goa, Damaa a Diu. Salazar se nehodlal těchto svých koloniálních území vzdát. I když se zatím tendence dekolonizace projevovaly pouze v Asii, bylo otázkou času, kdy se centrem dekolonizačního snažení stane nejchudší světadíl Afrika, centrum portugalské koloniální říše. V únoru 1950 požádala oficiálně Indie o připojení portugalských enkláv. To Salazar ale razantně odmítl a postavil se tak proti procesu dekolonizace. [Klíma 2007: 405] V roce 1953 zablokovala Indie vedená Nehrúem přístup k portugalské kolonii Goa.⁷⁸ Po dlouhém diplomatickém jednání byl ponechán na území status quo. Během následujících dvou let přerušila Indie s Portugalskem veškeré diplomatické styky.

Neklidnou situaci v kontinentálním Portugalsku měl vyřešit plán rozvoje na léta 1953 – 1958, který byl vyhlášen v prosinci roku 1952.⁷⁹ Ten povolil částečně zahraniční kapitál v Portugalsku a jeho zámořských územích, ale doslova ztroskotal. Druhý rozvojový plán pro léta 1959 – 1964⁸⁰ nebyl hospodářským plánováním v pravém slova smyslu, ale spíše snahou uklidnit portugalský lid bouřící se proti chudobě a nezaměstnanosti. [Fryer 1964: 151] Měl modernizovat železnice, zajistit výrobu zámořských plavidel a rybářských lodí na lov tresek, zlepšit rozvody elektrifikace a naplánovat výstavbu moderních letišť na Madeiře a Azorských ostrovech. Třetí rozvojový plán pro léta

---

⁷⁸ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036155>

⁷⁹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036135>

⁸⁰ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=040881>

1965 – 1967⁸¹ investoval jak v samotném Portugalsku, tak i Angole a Mosambiku, kde byla založena Úvěrová banka na podporu předzpracovatelského průmyslu a stavebnictví. [Klíma 2007: 430]

Problémy v zámoří se netýkaly pouze asijských provincií, ale osvobozené snahy se začaly projevovat i v samotném srdci kolonialismu, tj. na africkém kontinentě. Prvním protiportugalským hnutím byl Svaz severoangolského lidu (*União das Populações do Norte de Angola*, UPNA), který se roce 1956 spojil s drobnými levicově orientovanými organizacemi a vytvořily Lidové hnutí za osvobození Angoly (*Movimento Popular de Libertação de Angola*, MPLA).⁸²

5. 1. 2. Prezidentské volby v roce 1958

Problémy se nevyskytovaly jenom v zámořských územích, ale i v kontinentálním Portugalsku. V roce 1958⁸³ se konaly prezidentské volby. Kandidátem Národního svazu nebyl podle očekávání úřadující prezident Francisco Craveiro Lopes⁸⁴, ale dosavadní ministr námořnictva Américo Thomaz⁸⁵. Opozičními kandidáty byli Arlindo Vincence⁸⁶, levicový advokát a malíř, a Humberto da Silva Delgado, vojenský generál a letec. Nejdříve se opozice, převážně komunisté, stavěli na odpor proti Delgadovi. Tvrdili, že jeho kandidatura byla zájmem Velké Británie a Spojených států amerických. Přesto se jinak velmi roztržitá opozice zcela nečekaně dohodla na schůzce v Cacilhas⁸⁷ na odstoupení levicového kandidáta a podpoře Humberta Delgada.

Jeho volební kampaň a program lákaly tisíce Portugalců do ulic a na předvolební shromáždění. V květnu 1958 vydal svolání k národu, ve kterém definoval svůj politický program: lidská práva,

---

⁸¹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=040882>

⁸² <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036227>

⁸³ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1958.htm>

⁸⁴ Lopes byl zvolen prezidentem po smrti generála Antónia Óscara Carmony na jaře roku 1951.

⁸⁵ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036268>

⁸⁶ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036267>

⁸⁷ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036274>

reformy a demokratizace. Pro generála hlasovali monarchisté i republikáni, vojáci i civilisté. Delgado se během volební kampaně stal jedním z nejoblíbenějších osobností Nového státu. [Klíma 2005: 200] V prezidentských volbách 8. června 1958 mu bylo i přes manipulaci s volebními výsledky přiznáno 22 %⁸⁸ všech hlasů⁸⁹. Vítězem voleb se stal Salazarův kandidát Américo Thomaz.

I přes „volební neúspěch“ se Delgado stal jedním z hlavních opozičních předáků, založil Nezávislé národní hnutí (*Movimento Nacional Independente*, MNI). MNI bylo hnutí vyšších armádních činitelů, kteří připravovali státní převrat, ale byli odhaleni. A hlavní představitelé museli posléze uniknout před pronásledováním PIDE. [Klíma 2004: 4 – 5]

5. 1. 3. Izolace Portugalska

Během „roku Afriky“ se Portugalsko svým negativním postojem k dekolonizaci dostávalo do stále větší mezinárodní izolace. Na počátku roku 1961⁹⁰ se Henrique Galvão⁹¹ u venezuelských břehů spolu s portugalskými a španělskými imigranty zmocnil portugalského výletního parníku Santa Maria. Operace Dulcinea byla protestem proti Salazarovi. Ačkoli původní plán doplutí do Angoly ztroskotal, vzbudila operace velký mezinárodní ohlas. [Anderson 2000: 152]

V únoru 1961 vypuklo v Angole koloniální povstání, které bylo krvavě potlačeno bělošským obyvatelstvem sídlícím v hlavním městě Luandě. Během několika měsíců bylo povražděno více než 50 tisíc domorodých obyvatel. Přesto protesty proti impériu neustaly, představitelé dvou nejvýznamnějších opozičních organizací Svazu národů Angoly (*União das Populações de Angola*, UPA) a Lidové hnutí za osvobození Angoly (*Movimento Popular de Libertação de Angola*,

---

⁸⁸ <http://m.1asphost.com/Forumhistoria/Artigos/Humbertodelgado.asp>

⁸⁹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036278>

⁹⁰ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036362>

⁹¹ Henrique Galvão se zúčastnil vojenského převratu 1926, poté působil jako vrchní inspektor koloniální správy v Angole. Za kritiku vlády byl v 50. letech odsouzen, z vězeňské nemocnice se mu ale podařilo utéct a odcestoval do Jižní Ameriky.

MPLA) podněcovaly neustále k boji proti koloniální správě. [Fryer 1964: 190 – 191]

Salazar se ocitl nejen v mezinárodní izolaci, ale i pod tlakem svých ministerských spolupracovníků. Ministr obrany Júlio Botelho Moniz chtěl s tichou podporou USA svrhnout Salazara a začít jednat s představiteli zámořských kolonií. Diktátor situaci vyřešil po svém, přestavěl vládu, zbavil Monize funkce a sám se stal ministrem obrany.⁹²

Nepokoje se neprojevovaly pouze v portugalské Angole, ale i v ostatních portugalských koloniích. Na konci roku 1961 povstala Portugalská Indie, čehož využila indická vláda a během pár dní obsadila drobné kolonie portugalského impéria⁹³. S porážkou sporných portugalských sil v Indii padl mýtus o neporazitelné portugalské imperiální říši. [Anderson 2000: 153] Právě na mýtu jednoty impéria stavěl Salazar svou koloniální a zahraniční politiku. Bylo jen otázkou času, kdy se dekolonizační proces projeví i v srdci portugalského impéria v Africe. Kromě hnutí za nezávislost Angoly vznikaly další osvobozené skupiny i v jiných afrických státech. V Portugalské Guinei vznikla Africká strana nezávislosti Guineje a Kapverdských ostrovů (*Partido Africano para a Independência da Guiné e Cabo Verde*, PAIGC) a v Mosambiku Mosambická osvobozené fronta (*Frente de Libertação de Moçambique*, FRELIMO).⁹⁴

Náklady na vojáky bojující v portugalských koloniích prohlubovaly ekonomickou zaostalost státu a zvyšovaly bídu obyvatelstva. Této situace chtěly využít opoziční síly, ale žádný z plánovaných pučů neskončil úspěchem. Nejvýraznější opoziční skupinou proti režimu se stali studenti. Dvakrát byl zakázán Den studentstva a potlačeny studentské nepokoje v Lisabonu, Coimbře a Portu. Veškerou opoziční snahu potlačovala krutě PIDE. Rektor

---

⁹² <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036381>

⁹³ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1961.htm>

⁹⁴ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036450>

lisabonské klasické univerzity Marcelo Caetano⁹⁵ a mnoho profesorů rezignovalo na své funkce kvůli opětovnému zakázání Dnu studentstva.⁹⁶ Koncem prosince 1962 byla na popud komunistického představitele Álvaro Cunhala⁹⁷ založena jednotná protisalazarovská opozice – Vlastenecká fronta národního osvobození (*Frente Patriótica de Libertação Nacional*, FPLN), jejímž členem se měl po příletu z Brazílie stát i Humberto Delgado. Bohužel ani zmíněná Vlastenecká fronta, ani další vznikající hnutí neovlivnily dění ve státě. O dohodu se Salazarem se pokusila opoziční Demokraticko-sociální akce (*Ação Democrático-Social*, ADS), ale Salazar jakoukoli diskuzi o stavu země a režimu odmítal.

Nouze a chudoba nutily portugalský lid hledat práci v zahraničí. Hlavními státy, kam se vydali Portugalci za prací, byly Francie a Německo. Hlavní představitelé opozičního hnutí kladli požadavky na demokratizaci režimu ve stylu západní civilizace. [Klíma 2007: 430 – 431]

5. 2. Odchod Salazara a jeho smrt

Dne 3. srpna 1968⁹⁸ spadl Salazar ve svém domě z rozkládacího lehátka. Úder o dlažbu mu způsobil hematom mozku, který byl odoperován 7. září. Salazarův stav se i přes obavy lékařů ze začátku zlepšoval, ale jen několik dnů po operaci postihla diktátora náhlá mozková příhoda, která způsobila omezenou funkci mozku. [Klíma 2005: 252]

Lékaři konstatovali, že Salazar vzhledem ke svému zdravotnímu stavu již nemůže nadále působit ve funkci předsedy vlády. O jeho

---

⁹⁵ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036465>

⁹⁶ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036465>

⁹⁷ Álvaro Cunhal byl členem komunistické strany Portugalska (*Partido Comunista Português*, PCP) od roku 1931, v letech 1937 až 1960 byl několikrát vězněn. V roce 1960 se mu podařilo uprchnout z věznice Peniche do Moskvy, posléze Paříže, odkud řídil komunistický protisalazarovský odboj.

⁹⁸ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036791>

nástupci se diskutovalo již delší dobu. Mezi největší kandidáty na post ministerského předsedy řadila světová média Marcela Caetana, Adriana Moreia⁹⁹, ministra spravedlnosti Matose Antunesa Varela či diplomata Franca Nogueira. Nakonec jmenoval dne 27. září 1968 prezident Américo Thomaz novým předsedou vlády Marcela Josého das Nevese Caetana¹⁰⁰. Poslední dva roky svého života strávil Salazar v ústraní. Scházel se s ministry, diskutoval nad nejrůznějšími politickými otázkami a navštěvoval hlavní státní instituce. [Klíma 2005: 253 – 255]

Od poloviny července roku 1970 se Salazarův stav neustále zhoršoval, přicházely komplikace v podobě edemu plic a vysokých teplot. 26. července bylo uděleno Salazarovi poslední pomazání a den nato naposledy vydechl.¹⁰¹ Bývalý diktátor je pochován na hřbitově u kostela Santa Cruz ve Vimieiru. Jeho náhrobek zdobí pouze jeho iniciály a rok úmrtí, tj. A.O.S. – 1970.

5. 3. Nástup Marcela Caetana a cesta ke Karafiátové revoluci

5. 3. 1. Očekávané změny

Od nástupu nového předsedy Rady ministrů si portugalský lid sliboval množství reforem. Caetano neoznačoval už Portugalsko jako *Estado Novo* ale jako „Sociální stát“. Před novým předsedou Rady ministrů stál těžký úkol. Musel vyřešit otázku koloniální války, byrokracie a propojení Národního svazu se státními organizacemi a nenáviděné tajné policie PIDE. Mezinárodní organizace i národ požadovaly zastavení bojů. Ale koloniální válku vzhledem k již probíhajícím bojům v Guinei, Angole i Mosambiku nešlo ukončit. [Klíma 2007: 435 – 436]

---

⁹⁹ Ministr pro zámoří, později ministr pro zámořské provincie.

¹⁰⁰ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036797>

¹⁰¹ <http://www.portugal-info.net/history/second-republic.htm>

Národní svaz byl přejmenován na Národní lidovou akci (*Acção Nacional Popular*, ANP) až v únoru 1970, ale ke změně provázanosti strany s režimem nedošlo.¹⁰² Nenáviděná tajná policie PIDE byla nahrazena Hlavním vedením bezpečnosti (*Direcção-Geral de Segurança*, DGS). Činnost jednoho z hlavních pilířů režimu však zůstávala stejná. Policejní složka i nadále pronásledovala opoziční představitele převážně z komunistického tábora a nespokojené studenty, kteří projevovali odpor k režimu.¹⁰³ Marcelo Caetano tedy nenaplnil očekávání občanů, že v brzké době provede nezbytné reformy.

5. 3. 2. Volby 1969

Vzniklé situace využili komunisté, kteří založili Ozbrojenou revoluční akci (*Acção Revolucionária Armada*, ARA). Organizace se měla pokusit o svrnutí režimu tím, že poškozovala policejní a vojenská zařízení. Stávky a protesty pokračovaly v celém Portugalsku. Bodem zlomu měly být říjnové volby roku 1969¹⁰⁴, kterých se účastnila poprvé i opozice rozdělená do liberálně demokratického a socialistického tábora. Nakonec ale volby stejně skončily vítězstvím Národního svazu, který obsadil všech 130 křesel. Do funkcí nastoupila nová elita, ale očekávané změny nepřinesla ani revize ústavy požadovaná liberálním křídlem Národního svazu. [Report IPU Portugalsko - volby 1969: S4¹⁰⁵]

Jedinou významnou změnou byla změna postavení zámořských území v Africe. Kolonie Angola a Mosambik byly sice označeny za státy, vzrostl počet domorodých obyvatel v zákonodárných

---

¹⁰² <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036955>

¹⁰³ http://www.oliveirasalazar.org/download/documentos/PVDE%20-%20PIDE%20-%20DGS_C64BBAE5-D333-429F-8EFE-6B2E32677A44.pdf

¹⁰⁴ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036910><http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=036910>

¹⁰⁵ Report IPU Portugalsko - volby 1969. Staženo dne 29. ledna 2011 z WWW: <http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/PORTUGAL_1969_E.PDF>.

shromážděních, ale veškerá moc byla i nadále pouze v rukou bělošského obyvatelstva. [Klíma 2007: 437 – 440]

Tlak na Caetanovu vládu sílil jak doma, tak i v mezinárodních kruzích. Valné shromáždění OSN se usneslo v listopadu 1972 na podpoře všech protiportugalských osvobozeneckých hnutí.¹⁰⁶ Boj v portugalských koloniích se neustále přiosťoval, povstalecké armády byly vyzbrojeny nejnovějšími zbraněmi ze SSSR. První zemí, která získala svou nezávislost, byla 24. září 1973 Guinea-Bissau, která byla okamžitě uznána téměř všemi státy světa. [Anderson 2000: 140 – 142]

Neustálé demonstrace, odchod vlivných investorů ze země a emigrace pracujícího obyvatelstva donutily portugalskou vládu k vyhlášení nových voleb v říjnu 1973. V den voleb odstoupilo jediné opoziční uskupení Demokratické volební komise (*CDE, Comissão Democrática Eleitoral*, CDE) a vítězem voleb se stala Národní lidová akce ANP, ale se ziskem pouhých 66,5 % odevzdaných hlasů. [Report IPU Portugalsko - volby 1973: S4¹⁰⁷]

5. 3. 3. Karafiátová revoluce

Po celou dobu režimu byla hlavním problémem opozice její nejednotnost. Ta vedla k neschopnosti založení společné koordinované akce. Jediným bodem, na kterém se shodli představitelé opozice, byla nenávisť vůči koloniální válce. V posledních letech „Sociálního státu“ se formovalo mnoho opozičních hnutí, ale žádné z nich nemělo takovou sílu, aby rozpoutalo celoportugalské povstání. Jediná organizace, která měla sílu i prostředky k revoluci, byla armáda. Ta se tedy znovu po 48 letech stala strůjcem převratu. Z ní se v září 1973 ustanovilo „hnutí kapitánů“ (*movimento dos capitães*), které tvořili nižší a střední důstojníci.¹⁰⁸ Nejvýznamnějšími představiteli byli Vasco Lourenço, Otelo Saraiva de Carvalho a Victor Alves.

¹⁰⁶ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037087>

¹⁰⁷ Report IPU Portugalsko - volby 1973. Staženo dne 29. ledna 2011 z WWW: <http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/PORTUGAL_1973_E.PDF>.

¹⁰⁸ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037138>

Od začátku roku 1974 informovalo hnutí kapitánů o událostech v koloniích. K tomu napomohla i kniha Antónia Spínoly *Portugalsko a budoucnost (Portugal e o Futuro)*¹⁰⁹, ve které kritizoval koloniální politiku a žádal liberalizaci režimu. V březnu 1974¹¹⁰ se hnutí kapitánů přejmenovalo na Hnutí ozbrojených sil (*Movimento das Forças Armadas*, MFA). Důstojníci schválili dokument *Hnutí, ozbrojené síly a národ (O Movimento das Forças Armadas e a Nação)*, ve kterém požadovali nezávislost koloniálních území. [Klíma 2007: 445 – 446]

Koordinační komise MFA se rozhodla provést státní převrat v týdnu mezi 22. a 29. dubnem 1974.¹¹¹ Signály měly být šířeny rozhlasem a předávány kurýry. Pět minut před půlnocí 24. dubna byl vyslán první signál v podobě písně Paula de Carvalho E Depois do Adeus¹¹² (Potom – co vám dám sbohem) a povstalecké síly se připravovaly na akci. Dvacet minut po půlnoci zazněla v rádiu *Renascença* píseň *Grândola, Vila Morena*¹¹³ zakázaného písničkáře Josého Alfonsa a jednotky se daly do „pochodu na Lisabon“. [Klíma 2007: 446] Během noci ovládli povstalci státní televizi, rozhlas a nakonec i lisabonské letiště. V ranních hodinách vcházel lid do ulic, davy jásajících lidí odměňovaly povstalce karafiáty. Ti si je vetkli do hlavní samopalů jako symbol nekrvavého převratu. Odtud pochází označení „Karafiátová revoluce“ (*Revolução dos Cravo*). [Anderson 2000: 164] Vládní jednotky se postupně vzdávaly, až revolucionáři dospěli ke kasárnám Národní republikánské gardy, které byly velitelským stanem režimu.¹¹⁴ Během odpoledne vydali povstalci prohlášení, ve kterém vyzvali prezidenta Américo Thomaze, předsedu Rady ministrů Marcela Caetana a zbylé členy vlády k rezignaci. Elita režimu se ale nechtěla vzdát. Prostředníkem, který měl požádat vládu

---

¹⁰⁹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037166>

¹¹⁰ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037168>

¹¹¹ http://www.25abril.org/index.php?content=1&data_inicial=1973-04-25&data_final=1976-04-25

¹¹² <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1974.htm#abril>

¹¹³ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037177>

¹¹⁴ Tamtéž.

o kapitulaci, se stal bývalý zástupce velitele generálního štábu ozbrojených sil António de Spínola. [Klíma 2007: 449]

V osm hodin večer se vláda vzdala a moci se ujal Výbor národní spásy (*Junta de Salvação Nacional*, JSN). Ministerský předseda Marcelo Caetano, prezident Américo Thomaz a 2 ministři byli následující den donuceni odjet do exilu.¹¹⁵ Poslední vládní jednotky spolu s DGS se vzdaly během dopoledne 26. dubna.¹¹⁶ Úspěšný převrat ukončil téměř padesátileté trvání autoritářského režimu v Portugalsku.

5. 4. Přejchod k demokracii

Po Karafiátové revoluci byl rozpuštěn parlament, byla zrušena cenzura a vyhlášena amnestie všem politickým vězňům. Postupně se začal vytvářet systém politických stran. Některé politické strany vystoupily z ilegality například Komunistická strana Portugalska (*Partido Comunista Português*, PCP) a některé se nově vytvořily například Lidová demokratická strana (*Partido Popular Democrático*, PPD)¹¹⁷, Portugalské demokratické hnutí (*Movimento Democrático Português*, MDP), Křesťansko-sociální demokratická strana (*Partido da Democracia Cristã*, PCSD)¹¹⁸ nebo Socialistická strana (*Partido Socialista*, PS). [Klíma 2007: 460 – 461]

Dne 15. května 1974 se stal prezidentem republiky generál António Spínola¹¹⁹ a téhož dne byla jmenována prozatímní vláda¹²⁰, jejímž předsedou se stal Adelino da Palma Carlos.¹²¹

Nejzávažnějším problémem nové republiky byla otázka kolonií, ve kterých stále probíhala válka. Prozatímní vláda začala ještě během

---

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1974.htm>

¹¹⁷ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037203>

¹¹⁸ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037206>

¹¹⁹ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1974.htm>

¹²⁰ <http://www.portugal.gov.pt/pt/GP01/Governo/LeiOrganica/Pages/LeiOrganica.aspx>

¹²¹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037211>

května 1974 vyjednávat s představiteli odbojových hnutí PAIGC, MPLA, FNLA, UNITA a FRELIMO.¹²² Ani situace v samotném Portugalsku nebyla klidná, docházelo ke stávkám a protestům. V červenci rezignoval předseda prozatímní vlády Adelino da Palma Carlos¹²³ a na jeho místo byl jmenován plukovník Vasco Gonçalves.¹²⁴ Nová vláda schválila zákon¹²⁵ přiznávající koloniím právo na nezávislost. [Klíma 2007: 462 – 464]

Dne 30. září 1974 odstoupil ze své funkce prezident Spínola¹²⁶ a jeho nástupcem se stal generál Francisco Costa Gomes.¹²⁷ Během prvního roku nové republiky docházelo ke střetům mezi silně levicovým táborem, tj. Komunistickou stranou Portugalska, jejíž vliv v zemi neustále narůstal, a představiteli sociálního křídla, tj. Socialistickou stranou.

Dne 25. dubna 1975 se konaly volby do Ústavodárného shromáždění, které vyhrála Socialistická strana (*Partido Socialista*, PS) s 38 % hlasů, druhá skončila Lidová demokratická strana (*Partido Social Democrata*, PPD) s 26 % hlasů a až třetí se umístila Komunistická strana Portugalska (*Partido Comunista Português*, PCP) se ziskem pouhých 12, 5 % hlasů.¹²⁸ Vláda nezvládla dlouho odolávat tlaku radikální levice a moci se ujalo MFA. V ulicích docházelo ke střetům mezi přívrženci komunistů a vlády. V listopadu 1975 bylo obléháno Ústavodárné shromáždění radikálními dělníky.¹²⁹ Po snaze o ultralevicový puč dne 25. listopadu 1975 byl v Lisabonu vyhlášen stav obležení, který byl odvolán až 2. prosince téhož roku. Byly také mobilizovány provládní síly, kterým se povedlo povstalce porazit, a tím stabilizovat politickou situaci v Portugalsku. [Klíma 2007: 470 – 472]

---

¹²² <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037217>

¹²³ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1974.htm>

¹²⁴ <http://www.portugal-info.net/history/third-republic.htm>

¹²⁵ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037276>

¹²⁶ <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/1974.htm>

¹²⁷ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=050035>

¹²⁸ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037440>

¹²⁹ <http://www.fmsoares.pt/aeb/crono/id?id=037553>

Dne 2. dubna 1976 byla schválena nová ústava, která zakotvila přechod k socialismu, znárodnování hlavních průmyslových podniků a účast ozbrojených sil na řízení státu.¹³⁰

---

¹³⁰<http://www.portugal.gov.pt/pt/GC18/Portugal/SistemaPolitico/RevConstituicao/Pages/revisoesconstituicao.aspx>

6. Závěr

V roce 1910 došlo v monarchistickém Portugalsku k převratu, který nastolil první portugalskou republiku. Republikánský režim nedokázal vyřešit nutné sociální a ekonomické problémy a brzy ztratil podporu portugalského lidu. V květnu roku 1926 byl proveden vojenský převrat, který nastolil druhou portugalskou republiku. Pozici ministra financí obsadil v roce 1928 António de Oliveira Salazar, kterému se povedlo stabilizovat státní rozpočet a získat silný vliv na politické scéně.

V roce 1932 se Salazar ujal postu ministerského předsedy a necelý rok nato, vydal spolu se svými spolupracovníky novou ústavu. Schválením nové ústavy (*Política da República Portuguesa de 1933*) dne 11. dubna 1933 začal v Portugalsku nový režim označovaný jako Nový stát neboli *Estado Novo*. Ústava definovala portugalskou koloniální říši jako jednotnou a korporativní republiku, založenou na nacionalismu, patriotismu a církevních hodnotách. Hlavní pilíře režimu jsem určila pomocí jejich zakotvení v ústavě či jiných dekretch. Po celou dobu režimu se Nový stát opíral například o církve, armádu, tajnou policii, jednu politickou stranu a korporativismus.

Ve své práci jsem se snažila potvrdit svou hlavní hypotézu, že období Nového státu nebylo fašistickou diktaturou, ale že se jednalo o stát s autoritářským režimem. Po srovnání hlavních aspektů režimu Salazarova Portugalska s jinými zeměmi například Španělskem za generála Franka, Mussoliniho Itálií a Hitlerovým Německem musí být Nový Stát zařazen mezi autoritářské režimy. Jelikož splňuje typické znaky autoritářských režimů, jako jsou například jedna politická strana, částečná ekonomická svoboda, represivní složky a absence vůdčí ideologie. Právě těmito znaky se Salazarovo Portugalsko odlišuje od typicky fašistických režimů Německa a Itálie. A také schválení Ústavy 1933 propůjčilo režimu legitimní moc, která je jedním z hlavních znaků autoritářských režimů.

Zabývala jsem se také zahraniční politikou Nového státu. Salazarovo Portugalsko se snažilo po celou dobu trvání režimu o politiku izolace za podpory svého největšího obchodního spojence Velké Británie, ačkoli autoritářský režim během španělské občanské války i v prvních letech druhé světové války tiše podporoval fašistické síly. Ke konci druhé světové války se Salazarovo Portugalsko přiklonilo na stranu demokratických států. A začalo se postupně angažovat v zahraničním politickém dění. Problém nastal ale v otázce dekolonizace, která vypukla v druhé polovině 20. století.

Ve své práci jsem se také věnovala otázce, co vedlo k zániku Salazarova režimu. Od šedesátých let 20. století se začaly objevovat problémy jak v kontinentálním Portugalsku, tak i v jeho koloniích, které se snažily získat nezávislost. Salazar se ale nechtěl vzdát portugalských kolonií, jelikož zachování tradiční imperiální říše bylo jedním z cílů jeho politiky. V afrických koloniích vypukla válka, která materiálně i finančně vyčerpávala kontinentální Portugalsko. Salazar se pod tlakem událostí v zámoří dostával do stále větší izolace nejen na mezinárodním poli, ale také v samotném Portugalsku, kde se formovaly hnutí požadující demokratizaci režimu.

Od šedesátých let 20. století bylo hlavní otázkou, co bude, až odejde Salazar. Zda režim přetrvá? Kdo povede Nový stát? V roce 1968 musel být ze zdravotních důvodů Salazar nahrazen Marcelem Caetanem. S nástupem nového premiéra se očekávaly mnohé reformy a změna politického kurzu, která měla vyjmout Portugalsko z politické izolace. Ale očekávání se nenaplnila. Marcelo Ceatano provedl pouze nepatrné úpravy režimu, přejmenoval jedinou politickou stranu a tajnou policii, ale jejich funkce zůstaly zachovány.

V roce 1973 se v armádě vytvořilo hnutí kapitanů, které plánovalo vojenský převrat. V roce 1974 se přejmenovalo na Hnutí ozbrojených sil. Ke státnímu převratu došlo 25. dubna 1974, kdy povstalci ovládli nejdůležitější instituce Nového státu a donutili hlavní představitele režimu ke kapitulaci. Tento nekrvavý státní převrat

levicových důstojníků bývá označován jako Karafiátová revoluce. Tato revoluce ukončila jednačtyřicetileté trvání Nového státu.

Vyhlášením práva na nezávislost byla vyřešena otázka portugalských kolonií. Dva roky trvalo, než došlo ke stabilizaci politické scény a byla vyhlášena nová ústava, která nastolila v Portugalsku demokratický režim.

7. Summary

The first republic of Portugal was founded in 1910. Because of many social and economical problems the coup d'état was carried out in 1926. In 1928 Salazar became the Minister of Finance and in 1932 became the Prime Minister of Portugal. Through the constitution of 1933 Salazar instituted an authoritarian regime, so –called The New States. The main pillars of the New States were church, army, security police, corporativism and the only allowed party National union. The regime of Portugal was an authoritarian regime. It met conditions of authoritarian regime. For example the only allowed party, partial economical freedom, without leading ideology. I compared the regime of The New States with another states (Italy, Germany and Spain) and I also studied the foreign policy during Spanish civil war, Second World War and in the second part of 20th century. I considered the problem of decolonization in the 1960s. The Portugal didn't want to resign the colonies. In 1968 Salazar resigned because of health problems and the new Prime Minister became Marcelo Caetano. He didn't fill expectations of people. In 1973 originated the Movement of Captains and planned the coup d'état. The coup d'état was realized on 25. April 1974. This coup d'état is called the Carnation revolution.

Seznam literatury a zdrojů

A. Dokumenty

Papežská encyklika *Quadragesimo anno*. Staženo dne 9. ledna 2011 z WWW:<http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm>.

Report IPU Portugalsko - volby 1969. Staženo dne 29. ledna 2011 z WWW:<http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/PORTUGAL_1969_E.PDF>.

Report IPU Portugalsko - volby 1973. Staženo dne 29. ledna 2011 z WWW:<http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/PORTUGAL_1973_E.PDF>.

Ústava Portugalské republiky 1933 (*Constituição Política da República Portuguesa de 1933*). Staženo dne 9. ledna 2011 z WWW:<<http://www.dre.pt/pdf1s/1971/08/19800/12091222.pdf>>.

Ústava Portugalské republiky 1976 (*Constituição da República Portuguesa*) Staženo dne 29. ledna 2011 z WWW:<<http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constituicao/Pages/default.aspx>>.

B. Neperiodická literatura

ANDERSON, J. M. (2000). *The history of Portugal*. Vyd. 1. Westport, Conn: Greenwood Press. 222 s. ISBN: 978-0-313-03260-8.

ATKINSON, C. W. (1965). *A history of Spain and Portugal*. Vyd. 2. Harmondsworth: Penguin Books. 383 s. ISBN: 0140204644.

BALÍK, S. KUBÁT, M. (2004). *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Vyd. 1. Praha: Dokořán. 168 s. ISBN: 80-86569-89-6.

- BANKOWICZ, M. (2002). *Demokraté a diktátoři*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia. 402 s. ISBN: 80-86432-21-1.
- BINKHORN, M. (2001). *Fascist and Conservatives*. Vyd. 2. Oxon: Routledge. 294 s. ISBN: 0-41523-966-4. Dostupné na: http://books.google.cz/books?id=Q2a5lnxFf8gC&pg=PA162&dq=estado+novo+and+Germany&hl=cs&ei=nb6MTc_MHoff4gbl4anBCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDQQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false.
- BINKOVÁ, S. (2004). *Portugalsko*. Vyd. 1. Praha: Libri. 141 s. ISBN: 80-7277-217-1.
- BIRMINGHAM, D. (1993). *A Concise History of Portugal*. Vyd. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 209 s. ISBN: 0-521-43880-2.
- DERRICK, M. (1939). *The Portugal of Salazar*. Vyd. 1. New York: Campion Books, Ltd. 168 s.¹³¹
- FIGUEIREDO, A. (1975). *Portugal: Fifty Years of Dictatorship*. Vyd. 1. Harmondsworth: Penguin. 260 s. ISBN: 0140218939.
- FRYER, P. PINHEIROVÁ, P.M. (1965). *Salazarovo Portugalsko*. Vyd.1. Praha: Nakladatelství politické literatury. 273 s. ISBN: 25-029-65.
- GALLAGHER, Tom (1983). *Portugal: A twentieth – century interpretation*. Vyd. 1. London: Batler and Tanner Ltd. 285 s. ISBN 0-7190-0876-X. Dostupné na: http://books.google.com/books?id=xu8AAAIAAJ&pg=PA95&dq=portugal+and+antikomintern+pac&hl=cs&ei=9rW3TdaClabS4wbrivHZDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CDYQ6AEwAw#v=onepage&q&f=false.
- HOTMAR, J. (1989). *Poloostrov na konci světa*. Vyd. 1. Praha: Panorama. 271 s. ISBN: 80-7038-028-4.

---

¹³¹ ISBN neuvedeno.

- JELEN, Ted G.; WILCOX, Clyde (2002). *Religion and politics in comparative perspective: the one, the few, and the many*. Vyd. 1 (ilustr). Cambridge: Cambridge University Press. 340 s. ISBN 0-521-65971-X. Dostupné na: http://books.google.cz/books?id=6HFq0eyEK4QC&pg=PA82&dq=church+in+Estado+novo&hl=cs&ei=q6WMTYu3lore4gag3-CpCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CDsQ6AEwBA#v=onepage&q=church%20in%20Estado%20novo&f=false.
- KLÍMA, J. (1996). *Dějiny Portugalska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny. 320 s. ISBN: 978-80-7106-903-4.
- KLÍMA, J. (2000). *Dekolonizace Portugalské koloniální říše (historická motivace - specifikace - průběh)*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. 409 s. ISBN 80-7041-259-9.
- KLÍMA, J. (2005). *Salazar tichý diktátor*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml. 271 s. ISBN: 80-86493-15-6.
- LANDOVSKÝ, V. (1978). *Portugalská republika*. Vyd. 1. Praha: Svoboda. 194 s.¹³²
- LEE, S. (2000). *European dictatorships, 1918 – 1945*. Vyd. 2. New York: Routledge. 341 s. ISBN: 0-415-23046-2. Dostupné na: http://books.google.cz/books?id=KnvJO9yfEAC&pg=PA240&dq=estado+novo+and+Germany&hl=cs&ei=nb6MTc_MHoff4gbl4anBCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=9&ved=0CFQQ6AEwCA#v=onepage&q&f=true.
- LEITZ, CH. (2000). *Nazi Germany and neutral Europe during the second world war*. Vyd. 1. Manchester: Manchester University Press. 213 s. ISBN: 0-7190-5069-3. Dostupné na: http://books.google.cz/books?id=147g760AE9cC&pg=PA190&dq=estado+novo+and+Germany&hl=cs&ei=nb6MTc_MHoff4gbl4anBCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CC8Q6AEwAQ#v=onepage&q=wolfram&f=false.

---

¹³² ISBN neuvedeno.

- LINZ, J. J. (2000). *Totalitarian and Autoritarian Regimes*. Colorado: Lynne Rienner Publishers. Inc. 348 s. ISBN: 1-55587-866-0
- LIVERMORE, V. H. (1966). *A new history of Portugal*. Vyd. 1. Cambridge: The University Press. 378 s. ISBN: 0521095719.
- MARQUES, O. (1976). *History of Portugal*. Vyd. 2. New York: Columbia Univ. Pr. 507 s. ISBN: 0231031599.
- NOWELL, E. CH. (1958). *A history of Portugal*. Vyd. 1. Princeton: Van Nostrand. 259 s.¹³³
- PAYNE, G. P. (2008). *Spain: An Unique History* . Vyd. 1. Temas de Hoy, S. A. 213 s. ISBN: 978-0-299-24933-5. Dostupné na: <http://books.google.com/books?id=Lv0AQzbnRIUC&pg=PA124&dq=estado+novo+and+spain&hl=cs&ei=OhWvTcC4KI71sgbbtDhDA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCgQ6AEwAA#v=onepage&q=estado%20novo%20and%20spain&f=false>.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2006). *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál. 303 s. ISBN: 80-7367-177-8
- VINCENT, M. (1997). *Svět Španělska a Portugalska*. Vyd. 1. Praha: Euromedia Group. 240 s. ISBN: 80-7176-574-0.
- WIARDA, H. (2001). *Catholic roots and democratic flowers: political systems in Spain and Portugal*. Vyd. 1. Praeger. 215 s. ISBN: 0-275-97018-3.

C. Články

- CASTRO LEAL, Ernesto (2009). Parties and Political Identity: the Construction of the Party System of the Portuguese Republic (1910-1926). *E-Journal of Portuguese History*, Vol. 7, number 1, Summer 2009. On-line ISSN 1645-6432. Staženo dne 17. ledna 2011

Z:

---

¹³³ ISBN neuvedeno, uvedený pouze ASIN: B0007FX7UI.

<http://www.brown.edu/Departments/Portuguese_Brazilian_Studies/ejph/html/issue13/pdf/eleal.pdf>.

FERREIRA, E, de Sousa (1974). Portuguese colonialism in Africa: the end of an era. Paris: The Unesco Press. . Online ISBN 92-3-101163-4. Staženo dne 15. února 2011 z: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0001/000113/011345eo.pdf>>.

FERREIRA da CUNHA, P. (2006). Da Constituição do Estado Novo Português. *Revista Electrónica de História Constitucional*, No. 7/2006, s. 187–207. ISSN: 1576-4729. Staženo dne 9. 4. 2010 z WWW: <<http://www.historiaconstitucional.com/index.php/historiaconstitucional/article/viewFile/47/37>>.

KLÍMA, J. (2002). Katolické kořeny portugalské diktatury. Poznámka k typologii autoritativních režimů 20. století. *Listy No. 5/2002, Kabinet ibero-amerických studií FHS UHK*.¹³⁴ Staženo dne 20. 4. 2010 z WWW: <<http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS015.pdf>>.

KLÍMA, J. (2004). Generál Humberto Delgado – hrdina rezistence a oběť salazarismu. *KIAS Papers, Kabinet ibero-amerických studií FHS UHK*.¹³⁵ Staženo dne 20. 4. 2010 z WWW: <<http://www.kias.cz/media/files/publications/KIAS011.pdf>>.

Salazar, Antonio Oliveira de (1930). Princípios fundamentais da revolução política. *Discurso na Sala do Conselho de Estado, em 30 de Julho*, Discursos, Vol. 1, s. 70, 72 a 76-77. Dostupné na WWW: <<http://www.oliveirasalazar.org/textos.asp?id=64>>.

Závěšický, Jan (2004). Salazarovo Portugalsko: jaké bylo?. *Listy*, č. 6, ročník 2004. ISSN 1210-1222. Dostupné na WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=046&clanek=060415>>.

---

¹³⁴ ISSN neuvedeno.

¹³⁵ ISSN neuvedeno.

D. Internetové zdroje

(datum poslední aktualizace 27. dubna 2011)

Almanach Portugalské republiky (*Almanaque da república*):

<http://www.republica2010.com/>

Bezpečnostní informační služba (*Serviço de Informações e Segurança*): <http://www.sis.pt/hinfopt.html>

Časopis Ústavní historie, Centrum politických a ústavních studií Madrid (*Revista Historia Constitucional; Centro de Estudios Políticos y Constitucionales de Madrid*):

<http://www.historiaconstitucional.com/>

Elektronický časopis ústavní historie (*Revista Electrónica de História Constitucional*): <http://www.historiaconstitucional.com/>

Informační portál Portugalska: <http://www.portugal-info.net/>

Internetový časopis pro výzkum studené války:

<http://www.praguecoldwar.cz/>

Internetové stránky nakladatelství Scribd: <http://www.scribd.com/>

Kronika portugalských dějin, stránky Lisabonské technické univerzity (*Instituto Superior de Ciências Sociais e Políticas, Universidade Técnica de Lisboa*): <http://www.iscsp.utl.pt/~cepp/cronologias/>

Oficiální stránky portugalské vlády (*Governo de Portugal*):

<http://www.portugal.gov.pt/>

Oficiální stránky Severoatlantické aliance: <http://www.nato.int/>

Parlamentní unie (*Inter-Parliamentary Union*): <http://www.ipu.org/>

Portugalský parlament Národní shromáždění (*Assembleia da República*): <http://www.parlamento.pt/>

Prezident Portugalské republiky (*Presidência da República Portuguesa*): <http://www.presidencia.pt/>

Server Texty paměti (*Entre os textos da memória*):

<http://entreostextosdamemoria.blogspot.com/>

Stránky ke 40letému výročí úmrtí Humberta Delgada (*40º aniversário do assassinato do general Humberto Delgado*):

<http://m.1asphost.com/Forumhistoria/Artigos/Humbertodelgado.asp>

Stránky na odkaz Antónia de Oliveiry Salazara:

<http://www.oliveirasalazar.org/>

Stránky Nadace Maria Soarese. (*Fundação Mário Soares*):

<http://www.fmsoares.pt/>

Stránky Národní republikánské gardy (*Guarda Nacional Republican*):

<http://www.gnr.pt/>

Stránky portugalské veřejnoprávní televize a rozhlasu RTP (*Rádio e Televisão de Portugal*): <http://www.rtp.pt/>

Stránky prezidenta Jorgeho Sampaia (*Presidência da República, Dr. Jorge Sampaio*): <http://jorgesampaio.arquivo.presidencia.pt/>

Stránky první portugalské republiky: <http://www.primeirarepublica.org/>

Stránky společnosti 25. dubna 1974 (*Associação 25 de Abril*):

<http://www.25abril.org/>

Vláda Portugalské republiky (*Governo da República Portuguesa*):

<http://www.portugal.gov.pt/>

Vzdělávací server *Voices Education Project*:

<http://www.voiceseducation.org/>

Seznam zkratek

- ADS – Demokraticko-sociální akce (*Acção Democrático-Social*)
- ANP – Národní lidovou akci (*Acção Nacional Popular*)
- ARA – Ozbrojenou revoluční akci (*Acção Revolucionária Armada*)
- CDE – Demokratická volební komise (*Comissão Democrática Eleitoral*)
- DGS – Hlavní vedení bezpečnosti (*Direcção-Geral de Segurança*)
- EFTA – Evropské sdružení volného obchodu (*European Free Trade Association*)
- ESVO – Evropské sdružení volného obchodu (*European Free Trade Association*)
- FPLN – Vlastenecká fronta národního osvobození (*Frente Patriótica de Libertação Nacional*)
- FRELIMO – Mosambická osvobozeněcká fronta (*Frente de Libertação de Moçambique*)
- GATT – Všeobecná dohoda o clech a obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade*)
- JSN – Výbor národní spásy (*Junta de Salvação Nacional*)
- MFA – Hnutí ozbrojených sil (*Movimento das Forças Armadas*)
- MNI – Nezávislé národní hnutí (*Movimento Nacional Independente*)
- MDP – Portugalské demokratické hnutí (*Movimento Democrático Português*)
- MPLA – Lidové hnutí za osvobození Angoly (*Movimento Popular de Libertação de Angola*)
- NATO – Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization*)
- OAJ – Organizace africké jednoty (*Organisation of African Unity*)
- OSN – Organizace spojených národů (*United Nations Organization*)

- PAIGC – Africká strana nezávislosti Guineje a Kapverdských ostrovů
(*Partido Africano para a Independência da Guiné e Cabo Verde*)
- PCP – Komunistická strana Portugalska (*Partido Comunista Português*)
- PCSD – Křesťansko-sociální demokratická strana (*Partido da Democracia Cristã*)
- PIDE – Mezinárodní policie na ochranu státu (*Polícia Internacional de Defesa do Estado*)
- PPD – Lidová demokratická strana (*Partido Popular Democrático*)
- PS – Socialistická strana (*Partido Socialista*)
- PVDE – Policie bdělosti a ochrany státu (*Polícia de Vigilância e Defesa do Estado*)
- UN – Národní Unie (*União Nacional*)
- UNITA – Národní unie pro celkovou nezávislost Angoly (*União Nacional para a Independência Total de Angola*)
- UPA – Svaz národů Angoly (*União das Populações de Angola*)
- UPNA – Svaz severoangolského lidu (*União das Populações do Norte de Angola*)

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Teze bakalářské práce

na téma

Portugalský režim *Estado Novo*

Jméno: Lucie

Příjmení: Horčíčková

Ročník: 2. ročník

Akademický rok: 2009/2010

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Datum odevzdání:

Souhlasím s vedením práce .....

1. ÚVOD

a. Vymezení tématu

Ve své práci bych se ráda věnovala jednomu z nejvíce diskutovatelných období portugalských dějin – tzv. Nového státu neboli tzv. *Estado Novo*.

V roce 1910 byla v Portugalsku, po vítězství republikánů ve volbách, sesazena dosavadní královská dynastie Bragança¹³⁶ a nastolena první portugalská republika v čele s Teófilem Bragou jako předsedou provizorní vlády¹³⁷. Republikánský režim však nedovedl řešit důležité společenské a ekonomické problémy a brzy ztratil svou podporu. V roce 1926 byl proveden vojenský převrat, který nastolil druhou portugalskou republiku. Do jejího čela se – ač nevoják – záhy vypracoval António de Oliveira Salazar, a to zejména v důsledku své profesní erudovanosti (mimo jiné působil i jako vysokoškolský pedagog), všeobecného uznání coby ekonomického experta, velké oblíbenosti i vlastním osobním kvalitám, například schopnosti dosahovat kompromisu, umírněnosti atd¹³⁸. Po zkušenosti s ministerskými posty (ministr financí, ministr pro kolonie) byl António Salazar v roce 1932 jmenován premiérem druhé portugalské republiky a okamžitě začal pracovat na přípravě nové ústavy, která znamenala i přechod na nový typ režimu.

Tento korporativní, konzervativní, katolický režim *Estado Novo* je datován od schválení nové ústavy (*Política da República Portuguesa de 1933*), tj. od 11. dubna 1933, do 25. dubna 1974, kdy byl ukončen tzv. karafiátovou revolucí (*Revolução dos Cravos*), nekrvavým převratem nižších levicových důstojníků. Karafiátová revoluce započala demokratizaci Portugalska.

---

¹³⁶ Tento převrat je označován jako tzv. revoluce 5. října 1910 (*Revolução de 5 de Outubro de 1910*).

¹³⁷ <http://jorgesampaio.arquivo.presidencia.pt/pt/republica/simbolos/simbolica.html>

¹³⁸ Důležitou roli hrála i podpora katolické církve a prezidenta Antónia Óscara Carmony, jakož i dalších vrcholných politických představitelů.

Hlavním představitelem *Estado Novo* byl premiér António de Oliveira Salazar, i když hlavou Portugalska byl nadále prezident volený na sedmileté funkční období. Vzorem pro vznik tohoto režimu byla Mussoliniho fašistická Itálie. Portugalský režim vykazuje řadu rysů nedemokratického režimu, nefungovala zde volná soutěž politických stran, neboť byla povolena jen jediná státostrana Národní Unie (*União Nacional*, UN), neprobíhal žádný demokratický legislativní proces, byla omezena občanská a politická práva občanů. I z toho důvodu bývá tento režim často charakterizován jako fašistický, ale mezi Salazarovským Portugalskem a jinými nedemokratickými systémy typu frankistického Španělska či Mussoliniho Itálie nalezneme řadu rozdílů. V případě Portugalska nešlo o typicky fašistický režim, ale spíše o korporativní model autoritářského typu, ultrakonzervativní (ultrakatolický) režim či „měkčí“ variantu fašismu. Sám Salazar označil svoji diktaturu slovy: „Je jako fašistická diktatura autoritativní a zavrhuje demokratické principy v národních i sociálních otázkách. Odlišuje se ale od fašistické diktatury svými metodami.“ [Klíma 1996: 171] Velký důraz byl kladen na nacionalismus (lásku k vlasti), katolictví a zachování portugalské koloniální říše. Právě boje v portugalských koloniích, respektive jejich snaha o osamostatnění, byly jedním z hlavních důvodů pádu diktatury.

Základy postavení Antónia Salazara v portugalské republice můžeme hledat již během prvních let působení republiky, kdy působil jako univerzitní profesor, a také po vojenském puči, po němž získal ministerskou funkci. Svou silnou pozici ještě podpořil (jako šéf resortu financí) i úspěšnými zákroky v rozpočtové politice. Cesta k uchopení moci byla Salazarovi otevřena po reorganizaci vlády v červenci 1932, kdy se stal předsedou Rady ministrů. Po vyhlášení ústavy *Estado Novo* se stal de facto hlavou Portugalska.

S přibývajícím věkem Salazara přibývaly i problémy v Portugalsku, kromě již zmiňovaných válek za nezávislost to byla hlavně ekonomická zaostalost země, která byla způsobena

nedostatečně vyvinutou průmyslovou výrobou v samotném Portugalsku. Nejvíce však režim zasáhly války v koloniích, respektive odpor portugalských vojáků proti stávající politice. Právě tito stáli v čele tzv. karafiátové revoluce.

Ve své práci se budu v první řadě zabývat analýzou systému, jeho fungováním, rozdělením mocí podle ústavy a podle reality, jeho hlavními představiteli, ideologií režimu a jeho hlavními pilíři. Budu se zabývat i vztahy Portugalska s cizími státy, a to jak s demokratickými (zejména Velkou Británií), tak i s nedemokratickými (zejména Španělskem a Itálií). Dále se budu zabývat i osobou Antónia de Oliveiry Salazara, a to jak jeho postavením uvnitř systému, tak i ve vztahu k zahraničí, respektive k různým zahraničním událostem (např. španělské občanské válce či druhé světové válce).

Tomuto tématu bych se chtěla věnovat právě kvůli jeho obtížné charakteristice, protože *Estado Novo* vykazuje jak prvky nedemokratického (jediná politická strana), tak i demokratického zřízení (autonomie sociálních útvarů), zároveň kvůli osobě Antónia Salazara, který je symbolem a vůdčí osobností tohoto režimu. I přes svou unikátnost nebylo navíc toto téma v českém prostředí dosud příliš zpracováno.

b. Stanovení cíle práce

Ve své práci bych chtěla provést analýzu režimu *Estado Novo*. Tedy definovat, o jaký režim se jednalo a zda je blízký dalším evropským fašistickým režimům (zejména Mussoliniho Itálie, frankistické Španělsko), určit jeho hlavní charakteristiky, strukturu, instituce, ideologické principy a vůdčí představitele. Soustředím se i na hlavní postavu režimu, diktátora Antónia de Salazara, jeho pohled na Portugalsko a portugalský lid a jeho postoje k mezinárodním událostem. Zároveň bych chtěla definovat příčiny zániku *Estado Novo*.

c. **Metoda zpracování tématu**

Z metodologického hlediska se bude jednat o jednopřípadovou studii (tzv. vnitřní neboli konfigurativně-idiografickou studii, *intrinsic study*) nedemokratického režimu. Kromě analytického postupu budu používat i komparaci s jinými podobnými systémy.

d. **Formulace výzkumných otázek**

Mezi hlavní otázky, na které budu hledat odpověď, budou například tyto. Jaké byly důvody nastolení režimu *Estado Novo*, respektive nástupu Antónia Salazara? Jak dokázal Salazar ovládnout Portugalsko? Jaký byl pohled zbytku světa na Salazarovské Portugalsko? Jak se Portugalsko stavělo k mezinárodním událostem např. druhé světové válce či k občanské válce ve Španělsku? Jak se vyvíjela země za diktátorského režimu? Existovala protisalazarovské hnutí? Co vedlo k pádu režimu?

2. OSNOVA PRÁCE

1. Úvod
2. Období portugalské republiky (1910–1932/33)
3. *Estado Novo* - charakteristika režimu
  - 3.1. António de Oliveira Salazar
  - 3.2. Ústava roku 1933
  - 3.3. Definice režimu
  - 3.4. Hlavní pilíře diktatury
4. Zahraniční vztahy *Estado Novo*
5. Krize *Estada Nova*
  - 5.1. Nepokoje v Portugalském impériu
  - 5.2. Odchod Salazara a jeho smrt

5.3. Nástup Marcela Caetana a cesta ke karafiátové revoluci

6. Závěr

3. PŘEDBĚŽNÝ SEZNAM LITERATURY

Jde pouze o předběžný seznam, další zdroje budou doplňovány v průběhu přípravy a vypracovávání práce.

A. Dokumenty

Ústava *Estado Novo* 1933 (*Constituição Política da República Portuguesa de 1933*). Staženo dne 9. 4. 2010 z WWW: <<http://www.historiaconstitucional.com/index.php/historiaconstitucional/article/viewFile/47/37>>.

Ústava Portugalské republiky 1976 (*Constituição da República Portuguesa*) Staženo dne 9. 4. 2010 z WWW: <<http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constituicao/Pages/default.aspx>>.

B. Neperiodická literatura

ANDERSON, J. M. (2000). *The history of Portugal*. Vyd. 1. Westport, Conn: Greenwood Press. 222 s. ISBN: 978-0-313-03260-8.

ALMODOVAR, A. (1998). *A history of Portuguese economic thought*. Vyd. 1. New York: Routledge. 144 s. ISBN: 0-415-17887-8.

ATKINSON, C. W. (1965). *A history of Spain and Portugal*. Vyd. 2. Harmondsworth: Penguin Books. 383 s. ISBN: 0140204644.

- BALÍK, S. KUBÁT, M. (2004). *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Vyd. 1. Praha: Dokořán. 168 s. ISBN: 80-86569-89-6.
- BANKOWICZ, M. (2002). *Demokraté a diktátoři*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia. 402 s. ISBN: 80-86432-21-1.
- BIRMINGHAM, D. (1993). *A Concise History of Portugal*. Vyd. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 209 s. ISBN: 0-521-43880-2.
- FIGUEIREDO, A. (1975). *Portugal: Fifty Years of Dictatorship*. Vyd. 1. Harmondsworth: Penguin. 260 s. ISBN: 0140218939
- HOTMAR, J. (1989). *Poloostrov na konci světa*. Vyd. 1. Praha: Panorama. 271 s. ISBN: 80-7038-028-4.
- KLÍMA, J. (1996). *Dějiny Portugalska*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny. 320 s. ISBN: 978-80-7106-903-4.
- KLÍMA, J. (2000). *Dekolonizace Portugalské koloniální říše (historická motivace - specifikace - průběh)*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. 409 s. ISBN 80-7041-259-9.
- KLÍMA, J. (2005). *Salazar tichý diktátor*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml. 271 s. ISBN: 80-86493-15-6.
- LANDOVSKÝ, V. (1978). *Portugalská republika*. Vyd. 1. Praha: Svoboda. 194 s.¹³⁹
- LIVERMORE, V. H. (1966). *A new history of Portugal*. Vyd. 1. Cambridge: The University Press. 378 s. ISBN: 0521095719.
- MAILER, P. (1977). *Portugal: the impossible revolution?*. Vyd. 1. New York: Free Life Editions. 400 s. ISBN: 0919618340.

---

¹³⁹ ISBN neuvedeno.

- MARQUES, O. (1976). *History of Portugal*. Vyd. 2. New York: Columbia Univ. Pr. 507 s. ISBN: 0231031599.
- NOWELL, E. CH. (1958). *A history of Portugal*. Vyd. 1. Princeton: Van Nostrand. 259 s.¹⁴⁰
- VINCENT, M. (1997). *Svět Španělska a Portugalska*. Vyd. 1. Praha: Euromedia Group. 240 s. IBSN: 80-7176-574-0.
- WIARDA, H. (2001). *Catholic roots and democratic flowers: political systems in Spain and Portugal*. Vyd. 1. Praeger. 215 s. ISBN: 0-275-97018-3.

C. Periodická literatura

- FERREIRA da CUNHA, P. (2006). Da Constituição do Estado Novo Português. *Revista Electrónica de História Constitucional*, No. 7/2006, s. 187–207. ISSN: 1576-4729. Staženo dne 9. 4. 2010 z WWW: <<http://www.historiaconstitucional.com/index.php/historiaconstitucional/article/viewFile/47/37>>.
- KLÍMA, J. (2002). Katolické kořeny portugalské diktatury. Poznámka k typologii autoritativních režimů 20. století. *Listy No. 5/2002, Kabinet ibero-amerických studií FHS UHK*.¹⁴¹ Staženo dne 20. 4. 2010 z WWW: <<http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS015.pdf>>.
- LAINOVÁ, R. (1999). *Diktatura ministerského předsedy Antónia de Oliveiry Salazara a portugalský autoritativní režim*. In: *Historický obzor* No. 9-10, 11-12. Praha: Aleš Skřivan ml. ISSN: 1210-6097.

---

¹⁴⁰ ISBN neuváděno, uvedený pouze ASIN: B0007FX7UI.

¹⁴¹ ISSN neuváděno.

D. Internetové zdroje

Elektronický časopis ústavní historie (*Revista Electrónica de História Constitucional*): <http://www.historiaconstitucional.com>

Informační portál Portugalska: <http://www.portugal-info.net/history/second-republic.htm>

Oficiální stránky portugalské vlády (*Governo de Portugal*): <http://www.portugal.gov.pt/>

Portugalský parlament Národní shromáždění (*Assembleia da República*): <http://www.parlamento.pt/>

Stránky věnované osobě Antonia de Oliveiry Salazara: <http://www.oliveirasalazar.org/default.asp>

Stránky prezidenta Jorgeho Sampaia (*Presidência da República , Dr. Jorge Sampaio*): <http://jorgesampaio.arquivo.presidencia.pt/en/main.html>

Časopis Ústavní historie, Centrum politických a ústavních studií Madrid (*Revista História Constitucional; Centro de Estudios Políticos y Constitucionales de Madrid*): <http://www.historiaconstitucional.com/>

Vláda Portugalské republiky (*Governo da República Portuguesa*): <http://www.portugal.gov.pt/>